

NOVI VEK

liberalni odgovori na globalne izazove

Tromesečnik CENTRA ZA EVROATLANTSKE STUDIJE Br. 05

• novembar - decembar 2013. • ISSN 2217-9925

www.ceas-serbia.org

ceaserbia

@CEASSerbia

Jelena Milić, CEAS direktor

TUŽNI TOK str. 02

CEAS intervju

JÁN VARŠO

AMBASADOR REPUBLIKE SLOVAČKE U SRBIJI str. 08

Sanja Mešanović, Mr, CEAS istraživač

SRBIJA NA PUTU KA PUNOPRAVNOM ČLANSTVU

U EU - PREGOVORI O PRISTUPANJU str. 11

Tibor Moldvai, projektni koordinator

EKONOMSKA KRIZA I NJEN UTICAJ NA

JAVNO MNJENJE U EVROPSKOJ UNIJI I SRBIJI str. 16

Kurt Bassuener i Bodo Weber

JOŠ UVEK NIJE GOTOVA STVAR

KOSOVO I SPORAZUM PRIŠTINA - BEOGRAD str. 26

CEAS IZVEŠTAJ

IZVEŠTAJ SA PRVE BEOGRADSKE

NEDELJE NATO 3.-6. 12. 2013 str. 38

Centar za evroatlantske studije – CEAS
Dr. Dragoslava Popovića 15, 11000 Beograd, Srbija
Tel/fax: +381 11 323 9579;
office@ceas-serbia.org, www.ceas-serbia.org

Jelena Milić, CEAS direktor

TUŽNI TOK

Jelena Milić

„Putovanje u EU je kupovina karte za Titanik. S druge strane, ne možete ući u EU, a da ne uđete u NATO. NATO je ključ za ulazak u EU. Za sada je tako. Ne možete biti malo trudni. Ako si u drugom stanju, onda si u drugom stanju. Nigde to nije zapisano u javnim dokumentima, ali u praksi se tako dešava. A to što neki političari misle da možete ući u EU, a da ne uđete u NATO, to je mnogo naivno. Vidite do kakvog apsurdna dolazimo. Srbija, koja je povezana s Rusijom hiljadu godina, i kad nikada nismo ratovali, nikada nismo bili u neprijateljskim taborima, sada možemo da se nađemo u potpuno suprotnim taborima. Smatram da svaki političar koji je odgovoran mora da shvati kako ulazak u NATO nije jednostavan potez i da će morati da odgovara za taj potez i pred Bogom. Naša zajednička istorija i život, to je sve Bogom dano. Mi smo jedno pravoslavno bratstvo. Ne možemo da izdajemo to pravoslavno bratstvo, a oni nas rasparčavaju. Sada se u Bugarskoj nalaze dve američke baze. I po pravilima generalštaba, prema tim bazama su usmerene naše rakete. Za svaki slučaj.”

Leonid Rešetnjikov,
direktor Ruskog instituta za strateška istraživanja (RISI)

Srbija se nalazi pred izborom – nastavak evropskih integracija i saradnje sa NATO-om, kao nužnih, ali ne i dovoljnih procesa za nastavak demokratizacije društva i njegovo hvatanje priključka sa stabilnim i razvijenim političkim Zapadom, ili nastavak putinizacije (Jelena Milić, [Novi Vek broj 4](#), avgust – septembar 2013.), kome je srpsko društvo očito i samo sklono, ali sada već i sa ogoljenim interesom Rusije da nam u tom procesu „pomogne”.

Zato je za Srbiju dobro što je Evropski savet na svom decembarskom zasjedanju usvojio preporuke da Srbija u januaru 2014. počne pregovore sa EU. Nadajmo se da će uskoro biti isto i sa potpisivanjem Individulanog akcionog plana za partnerstvo (IPAP), sporazuma između

Srbije i NATO-a, kojim bi se odnosi sa NATO-om, sa nivoa saradnje u okvirima Ministarstva odbrane, podigli na nivo Vlade Srbije.

Kada je odnos sa EU u pitanju, posebno je dobro što se u Pregovaračkom okviru, koji su ministri EU usvojili, konkretno kaže da će normalizacija odnosa Beograda i Prištine biti obuhvaćena poglavljem 35 „u ranoj fazi pregovora” o članstvu sa Srbijom. Navedeno je i da će „sređivanje odnosa sa Prištinom” moći da bude uključeno u druga poglavlja „u valjano opravdanim slučajevima”, kao i da „Srbija mora obezbediti da njen stav prema statusu Kosova ne stvara prepreke, niti utiče na primenu pravne tekovine EU od strane Srbije”. Takođe se ističe da će „Srbija u sklopu napora da se usaglasi sa pravnim tekovinama - zakonima i propisima

Unije, posebno obezbediti da usvojeni zakoni, uključujući njene geografske razmere, neće delovati protiv normalizacije odnosa s Kosovom”.

U zaključcima zasedanja šefova diplomatija EU se stavlja do znanja da će „Savet ministara nastaviti da pomno prati dalje napore Srbije za vidljiv i trajni napredak u normalizaciji odnosa sa Kosovom”, s tim da svaka strana nastavi sopstvenim putem i ne koči jedna drugu na putu ka EU. Srbija u novoj fazi odnosa s Evropskom unijom mora „posebnu pažnju da posveti vladavini zakona, naročito reformi pravosuđa i borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, reformi državne uprave, nezavisnosti ključnih institucija, slobodi medija, daljem poboljšanju uslova poslovanja i privređivanja”. (B92, 17. 12. 2013.)

Bilo bi dobro da srpski i EU zvaničnici zaključke sa početka tumače na isti način. Stiče se utisak da je britansko-nemački *non paper* u priličnoj meri dobro utkan u zaključke, što je za Srbiju dobro na duge staze, pre svega zato što je sam Briselski sporazum napisan tako da ostavlja dosta prostora za arbitrarno tumačenje.

Na istom Samitu razmatrala se i budućnost Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU (ZBOP). Samit je još u novembru usvojio dosta obiman set zaključaka u kojima se, između ostalog, EU poziva da preduzme veću odgovornost u garantovanju bezbednosti, te da ZBOP ima snažnu ulogu u sveobuhvatnom EU pristupu u upravljanju krizama, ali da je potrebno više saradnje između zemalja članica. Fokus je stavljen i na unapređenje stanja u namenskoj i odbrambenoj industriji za koju se podseća da podstiče privredni rast, inovacije i obezbeđuje radna mesta. (EU Security and Defence news, br. #76, decembar 2013.)

O ovom delu rada Samita u Srbiji je pisano i debatovano mnogo manje nego o famoznom datumu održavanja Međuvladine konferencije, iako je Srbija u procesu unapređivanja saradnje i ispunjavanja očekivanja EU, koja se odnose na ZBOP u proteklom periodu, dosta toga uradila. O ovome se, upravo zbog toga, odnosno zbog Rusa, u javnosti malo govori.

Republika Srbija je još 2011. godine potpisala dva važna sporazuma sa EU u oblasti bezbednosne i odbrambene politike:

1. „Sporazum između Republike Srbije i EU kojim se uspostavlja okvir za učešće Republike Srbije u operacijama EU za upravljanje krizama” i

2. „Sporazum između Republike Srbije i EU o bezbednosnim procedurama za razmenu i zaštitu tajnih podataka”. (Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, 4. 12. 2013.)

Pomenuti sporazumi su bili preduslov za učešće srpskih vojnika i policajaca u međunarodnim misijama koje predvodi EU, čiji se broj i profil stalno povećava, što je za Srbiju višeznačno dobro. I srpsko Ministarstvo spoljnih poslova ističe da je uspostavljanje poverenja putem razmene tajnih podataka sa EU i stvaranje osnove za učešće u EU operacijama važno u smislu izgradnje novog, partnerskog odnosa sa EU u oblasti bezbednosti i odbrane.

No, izgleda da i rusko Ministarstvo spoljnih poslova, ali i ostali centri gde se artikuliše i realizuje ruska spoljna politika, čijih je predstavnika u Srbiji sve više, a tu je pre svega Ruski institut za strateška istraživanja - RISI (Novi Standard, 28. 10. 2013.), upravo o ovim sporazumima, kao i generalno o približavanju Srbije pre svega EU, a ne NATO-u, ima svoj stav. Takođe, sve je više kanala za plasiranje istog, poput novopokrenutog internet portala FAKTI, nejasne vlasničke strukture.

Stiče se utisak da su i ranije postojeći portali, koji promovišu sve intenzivniju saradnju Srbije i Rusije, poput „Pravde” i „Nove srpske političke misli”, živnuli tokom poslednjih par meseci. Oni redovno, u sinergiji, prenose tekstove sa FAKTI, i iz drugih izvora, sada na dnevnoj osnovi, što veoma dugo nije bio slučaj. Slično je i sa dnevnim novinama „Politika” i „Večernje novosti”, kao i nedeljnikom „Novi Standard”. U „Politici” se sada već može pročitati da NATO podseća na Treći rajh (Politika, 14. 12. 2013). Nažalost, kvalitet argumenata koji neretko iznose u prilog inteziviranja rusko-srpskih odnosa nije uvek adekvatan. Ne preza se ni od demantovanja činjenica, poput onih o obimu

trgovinske razmene Srbije i Rusije, pogotovu u poređenju sa obimom razmene sa EU (Jelena Milić, [Blic blog](#), 14. 12. 2013.). Odbijaju se čak i informacije o slabostima ruske ekonomije, koje više ni ruski zvaničnici ne kriju. Posebno je interesantan onaj koji promoviše glavni čovek portala FAKTI, nekadašnji dopisnik iz Moskve, Đuro Bilbija, o tome da Srbija sa Rusijom treba da uspostavi odnose kakve Izrael ima sa SAD, uključujući i vojnu saradnju, naravno. Bilbija previđa „sitnicu“ od 118 milijardi dolara koliko su SAD, u formi zvanične bespovratne pomoći od Drugog svetskog rata naovamo, dale Izraelu (Jeremy M. Sharp, [U.S. Foreign Aid to Israel](#), 11.4.2013.).

Većina pomenutih novonastalih i vaskrslih internet portala prenela je vrlo informativan intervju sa direktorom RISI, generalom-potpukovnikom Leonidom Rešetnjikovim, koji je nedavno objavio, kako FAKTI i NSPM kažu, uticajni moskovski list „Stoletije“. Rešetnjikov, koji je pre dolaska u Institut bio šef Informativno-analičke uprave za spoljnu obaveštajnu službu, u pomenutom intervjuu, između ostalog, RISI poredi sa američkim RAND institutom. ([NSPM](#), 16. 10. 2013.)

Rešetnjikov je srpskoj javnosti postao poznatiji kada je letos na Filozofskom fakultetu, čija je pro-ruska infrastruktura, Centar za ruske studije, nedavno takođe živnula, ocenio da „Srbija ima izbor – ili ćete na Titanik ili na naš čamac. Naš čamac će možda opstati, ali Titanik će sigurno potonuti!“. Titanik je, inače, EU i politički Zapad generalno ([Novi Standard](#), 11. 6. 2013.), koji je srpsku slavu stekao kada je prošle jeseni ministarku energetike, Zoranu Mihajlović, direktno optužio za sabotažu Južnog toka. ([RTV](#), 6. 11. 2013.)

Nekako istovremeno kada je Rešetnjikov EU i Zapad uporedio sa Titanikom, u poseti Srbiji je bio, formalno dosta tiši, sekretar Saveta bezbednosti Ruske Federacije, Nikolaj Petrušev, jedan od najvažnijih i najbližih saradnika ruskog predsednika Vladimira Putina. ([Akter](#), 23. 6. 2013.) On je pre dolaska na mesto „šefa svih ruskih tajnih službi“ bio na čelu čuvene ruske Federalne službe bezbednosti. Težišna tema sastanka koji je Petrušev imao sa visokim

srpskim zvaničnicima bila je saradnja iz oblasti odbrane i bezbednosti. Ta tema je bila i jedna od glavnih tačaka pre posete konačno potpisanog Sporazuma o strateškom partnerstvu između Rusije i Srbije. Zvanični izvori navode da je tokom posete razmatrana i mogućnost razmene bezbednosnih informacija u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala, kao i planova za dalje zajedničke projekte i investicije u oblasti vojne industrije.

Stiče se utisak da je upravo od te posete, koja je u srpskoj javnosti prošla dosta tiho, imajući u vidu Petruševljev uticaj, kao i to koliko, kad i gde putuje, te šta u tim zemljama bude posle toga, krenuo talas ogoljenog ruskog pritiska na Srbiju. Taj talas je dobar za Srbiju na duge staze, jer je o srpsko-ruskim odnosima konačno počelo ozbiljnije da se debatuje u srpskoj i međunarodnoj javnosti, ali je uslov da Srbija nastavi sa procesom evropskih integracija i saradnje sa NATO-om.

Talas, o čijem se „pena“ položaju direktora „Srbijagasa“, Dušana Bajatovića, najviše pisalo, kao i o njegovim raspravama sa ministarkom energetike, Zoranom Mihajlović, koje su kulminirale demantom Ministarstva energetike da nam je „Gasprom“ oprostio 50 miliona dolara duga ([Blic online](#), 17. 12. 2013.), kako je tvrdio Bajatović, te o nediplomatskim izjavama pomenutog Šojguja i ambasadora Rusije u Srbiji, Aleksandra Čepurina (Jelena Milić, [I više je i manje od “30 NATO srebrenjaka” gospodine Čepurin, šteta što ne razumete](#), 17.10.2013.), rezultirao je potpisivanjem dva rusko-srpska sporazuma.

Prvi, Sporazum u oblasti odbrane između Rusije i Srbije, potpisali su srpski i ruski ministri odbrane, Nebojša Rodić i Sergej Šojgu, tokom prilično spektakularne Šojgujeve posete Beogradu sredinom novembra. Prvi podpredsednik Vlade Srbije, Aleksandar Vučić, je, izgleda, imao posebno težak zadatak da odbrani i politiku srpske vojne neutralnosti od ruskih očekivanja. „Srbija neće pristupiti NATO-u, ali ni Organizaciji dogovora o kolektivnoj bezbednosti, koja je pod kapom Moskve. Njen cilj je da bude vojno neutralna zemlja“, naglasio je Vučić tada.

Uticajne „Večernje novosti“ su potpisivanje Sporazuma ovako ocenile: „Tim dokumentom posle pune decenije i na potpuno novim osnovama definisani su odnosi oružanih snaga dveju država. Iako je reč o krovnom ugovoru, na osnovu koga će biti dogovarani svi ostali vojni sporazumi, već sada je sigurno da će njegovi prvi rezultati biti saradnja u oblasti vazduhoplovstva, PVO i kopnene vojske. Naznaka čvršćeg partnerstva su zajedničke vežbe, ali i najavljeno učešće oklopnih jedinica Vojske Srbije na tenkovskom takmičenju, koje se sledeće godine održava u Rusiji. U planu je i izgradnja jačih veza Generalštaba Vojske Srbije i oružanih snaga Rusije.“ ([Večernje novosti](#), 13. 11. 2013.)

Iako su neki od vojnih analitičara ovaj sporazum predstavili kao relativno načelan i ne tako bitan ([Radio Slobodna Evropa](#), 13. 11. 2013.), na njega, kao i na buduće aktivnosti u intenziviranju vojne saradnje Srbije i Rusije, itekako treba na vreme obratiti pažnju.

Drugi sporazum, takođe neprijatno netransparentan, je onaj o izgradnji Južnog toka kroz Srbiju, koji je pratio i neuobičajeno brz početak radova na istom. ([Večernje Novosti](#), 24. 11. 2013.)

Srbija i Ruska Federacija su u vezi sa izgradnjom Južnog toka, u stvari, potpisale tri ugovora - Protokol o kreditu, Ugovor o transportu i Ugovor o obavljanju delatnosti od opšteg interesa. Čini se da ne postoji saglasnost o pravom sadržaju nijednog od pomenuta tri ugovora. Ostaje otvoreno pitanje da li je Rusija Srbiji zabranila da svoj deo investicija u Južni tok kreditira uz pomoć Evropske banke za obnovu i razvoj (EBDR), kao i to da se gasna konekcija kod Niša gradi bespovratnim sredstvima iz Evropskog fonda za predpristupnu pomoć (IPA). Slično je i sa sporazumima koje je Rusija potpisala sa zemljama članicama EU kroz koje Južni tok treba da prođe i njihovim saglasjem sa EU politikama, a pre svega sa okvirima čuvene Energetske zajednice Jugoistočne Evrope ([Energy Community of South-East Europe](#), 19. 12. 2013.)

Na osnovu serije tumačenja ruskog premijera, Dmitrija Medvedeva, o primatu pojedinih sporazuma i evropskog zakonodavstva, jedino što se moglo zaključiti je da ni Rusi nisu sigurni

u stabilnost pomenutih ugovora, te da trasa gasovoda kroz Srbiju upravo zbog toga dobija na značaju. U čuvenoj Helerovoj knjizi „Kvaka 22“ postoji deo u kome američki vojnik i spretni ratni švercer objašnjava kako jaja kupuje po 18 centi, prodaje ih po 16 i na svakom zaradi četiri centa. Evo šta kaže Medvedev o odnosu pomenutih ugovora: „Sa tačke gledišta međunarodnog prava, akti EU predstavljaju nacionalno zakonodavstvo, a međuvladini sporazumi Rusije sa zemljama EU regulisani su međunarodnim pravom. U međunarodnom pravu, i pravu u celini, postoji princip preimućstva međunarodnog prava nad nacionalnim zakonodavstvom“.

Bez obzira na to koliko se proruski lobi u Srbiji trudio da objasni kako Rusija Srbiji čini uslugu time što gasovod ide preko nas, čini se višeznačnim to „preko nas“, a ne preko Rumunije. Stiče se utisak da iza te odluke stoji drugi razlog. Gasovod tako ne ide isključivo preko teritorije zemalja članica EU, što bi verovatno ojačalo poziciju EU u sve očitijem sporu sa Rusijom oko pravnih osnova Južnog toka. EU zvaničnici su tek nedavno počeli javno da govore o zavrzlamama koje prate ovaj projekat. I ruska i EU pozicija, kao i cela konfuzija i vreme kada se konačno otvara ovo pitanje, ostavljaju tužan i zabrinjavajući utisak. Zamenik generalnog direktora za unutrašnje energetske tržište u Evropskoj komisiji, Klaus Diter Borhart, je tek sredinom decembra u Briselu na konferenciji govorio o Južnom toku; da su bilateralni ugovori koje je ruski „Gasprom“ zaključio sa zemljama uključenim u Južni tok, među kojima je i Srbija, protivni propisima EU, i da o njima te zemlje moraju ponovo da pregovaraju ([B92](#), 10. 12. 2013.), sa čime su EU zemlje na koje se ovo odnosi saglasne. S druge strane, Bajatović je kategoričan da ponovnih pregovora neće biti. ([Tanjug](#), 5. 12. 2013.) U svakom slučaju, poziciju EU je ponovio Evropski komesar za energetiku Ginter Etinger (Günther Oettinger) izjavom „Srbija je član naše energetske zajednice i mora da prihvati naša tržišna pravila. Pristupni pregovori Srbije sa EU koji treba da počnu istovremeno kad i pregovori EU-Rusija o reviziji ugovora su dva povezana i paralelna procesa. Sledećeg meseca ću se u

Moskvi sastati sa ruskim ministrom energetike Aleksandrom Novakom kako bi u skladu sa mandatom koji je sam dobio od zemalja članica u njihovo ime počeo pregovore o reviziji bilateralnih ugovora. Neće više biti bilaterale.” ([Blic online](#), 19.12.2013.).

U Srbiji je skoro potpuno zataškana vest da su zvaničnici iz regiona Zapadnog Balkana potpisali Memorandum o razumevanju između Azerbejdžana, Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore o saradnji na projektu konzorcijuma „Šah Deniz” (Shah Deniz) o pokretanju izgradnje Transjadranskog gasovoda (TAP), kojim će se jugoistok Evrope opskrbljivati gasom iz područja Kaspijskog jezera. ([Al Jazeera Balkans](#), 17. 12. 2013.) Iz nekih razloga, biće da ovo zataškavanje ima veze sa sistematskim rusko-srpskim obmanjivanjem javnosti o razmerama i značaju uslova pod kojima je Srbija prihvatila izgradnju Južnog toka, kao i o ceni energenata na svetskim tržištima ([Blic online](#), 19.12.2013.).

Potpisivanje je pozdravila i Evropska komisija. U danu kada su svi u Srbiji pratili šta će Brisel reći o tome kad i kako počinju pregovori sa Srbije sa EU, niko u Srbiji nije, namerno ili ne, obratio pažnju na tu izjavu Komisije. ([Europa press releases database](#), 17. 12. 2013.). „Politika” prenosi da dokument potpisan u Bakuu uključuje investicione odluke oko projekta „Šah Deniz”, kao i oko projekata Transanadolijskog gasovoda (TANAP) i Transjadranskog gasovoda (TAP). Ukupna vrednost projekata je 35 milijardi dolara. Evropska komisija je saopštila da bi odluka o projektu mogla na duži rok da obezbedi 20 odsto potreba EU za gasom.

Očekuje se da će „Šah Deniz” od 2019. isporučivati 16 milijardi kubnih metara (mkm) gasa Evropi, uključujući i šest milijardi Turskoj. Izvozom od 150 milijardi mkm „Gasprom” pokriva četvrtinu potreba Evrope za gasom. Kao odgovor na nameru Evrope da se gasom snabdeva sa Kavkaza, „Gasprom” je pokrenuo 39 milijardi dolara vredan projekat - „Južni tok”, koji će od početka 2015. gas do severa Italije transportovati ispod Crnog mora. „Gasovodi ‘Šah Deniz’ i ‘Južni koridor’ ne samo da će

promeniti energetska mapu, već će kupcima u Evropi prvi put omogućiti direktan pristup gasnim izvorima Azerbejdžana”, rekao je na ceremoniji Bob Dadli, jedan od menadžera „Britiš petroleuma”. TANAP će biti izgrađen od tursko-gruzijske granice do granice Turske sa Evropom, uz preliminarnu cenu od 20 milijardi dolara. ([Politika](#), 18. 12. 2013.)

Za Srbiju, koja je zaista u medijskoj crnoj rupi iz koje takođe, kao i iz ruskog zagrljaja, hitno mora da izađe ako hoće oporavak, ovo je možda najvažnije kada su Rusi i svet u pitanju: „Evropski kupci bore se da pronađu alternative ruskom gasnom gigantu „Gasprom”, čiji ugovori vezuju cenu za naftu, što je najčešće čini skupljom nego na spot tržištima.” Ukratko, ostatak sveta cenu gasa vezuje za gas, koji je sve dostupniji i jeftiniji. ([Politika](#), 18. 12. 2013.)

Američki „Forn afers” ([Foreign Affairs](#), 17. 12. 2013.) smatra da je potpisivanje memoranduma za EU lekcija da, kada nešto pokušava dovoljno jako, može da ostvari izuzetne rezultate, što potpisivanje pomenutog sporazuma jeste. Sugerise se da na isti način kao što nije digla ruke od kaspijskog gasa, EU ne treba da digne ruke ni od uticaja u zemljama bivšeg Sovjetskog saveza. Za Balkan se ne kaže gotovo ništa. SAD, sa druge strane, kritikuju što skoro svu svoju pažnju usmeravaju na Iran, umesto da je zadrže i na postsovjetskoj Evroaziji. Ruske rakete „Iskender M” (SS 26 STONE po NATO klasifikaciji) raspoređene prvo u Kalinjingradu, a zatim i u južnoj ruskoj armijskoj oblasti izgleda da su, konačno, vratile i veće interesovanje SAD-a na celu Evropu, mimo interesovanja vezanog za trgovinski sporazum sa EU, takođe sistemski prećutnog u srpskoj javnosti, kao i planiranje izgradnje raketnog štita. ([Večernje novosti](#), 17. 12. 2013.)

Da podsetimo, na prošlogodišnjem Samitu NATO-a u Čikagu, generalni sekretar NATO-a, Anders Fog Rasmussen (Anders Fogh Rasmussen), objavio je da NATO planira da do 2022. godine uspostavi potpuni „antiraketni kišobran” nad Evropom. NATO-ov tzv. „evropski štit” podrazumeva razmeštanje najsavremenijih američkih antiraketnih sistema - *Terminal High*

Altitude Area Defense (THAAD), kojeg još čini i najsofisticiraniji radarsko-osmatrački mobilni sistem sa *X-band over horizon* 3D radarskim djelovanjem” - AN/TPY-2. ([E-novine](#), 17. 12. 2013.) Rusima se ovo nije ni najmanje dopalo, a kada se pokazala šansa da se polako uspostavi komunikacija Zapada sa Iranom, to su veoma eksplicitno i pokazali.

Srbija, već pomenuto, površno prati tužna dešavanja u Ukrajini, koja je takođe dugo trgovala i vagala između Rusije i EU, svodeći sve na kratkoročnu ekonomsku korist, prenebregavajući transformatorske efekte evropskih integracija. Niko se u Srbiji nije zvanično izjasnio o brutalnostima ukrajinske vlasti nad demonstrantima, niti nad sistemskim umanjnjem broja demonstranata u Kijevu u proruskoj štampi. Ukrajinska opozicija traži detalje dogovora sa Rusijom, odnosno da se čuje šta je Ukrajina dala za uzvrat. U Srbiji opozicije nema. Američki „Politico” se pita da li je Putin sebi upravo kupio celu jednu državu. ([Politico](#), 17. 12. 2013.) Možda je pitanje da li je

Ukrajina uopšte prva, a svakako je pitanje da li će biti i poslednja koju Putin na taj način stavlja pod svoje.

Srbija čak ni površno ne prati, a trebalo bi, još jednu tužnu priču - onu o parališućoj političkoj krizi i putinizaciji Bugarske, iako članice EU i NATO (Javor Siderov, [Novi Vek br.4](#), avgust – septembar 2013.), u koju su Rusi itekako umešani. I EU i NATO bi ovu priču trebalo pomnije da prate.

Ostaje da se vidi kako će se sve gore pomenuto odraziti i na pregovore Srbije sa EU. Čini se da je upravo nova faza odnosa Srbije i EU, za koju se od ranije pretpostavljalo da počinje krajem 2013., ili početkom 2014., bila glavna meta ruskog talasa ogoljenog pritiska iz koga se još nismo iskoprcali, a ne eventualno članstvo Srbije u NATO-u, koje je ionako na dugom štapu. Zvanični Beograd, čini se, još pokušava da balansira između EU i Rusije, što je veoma opasno i uskoro mora stati, ako želimo da Srbija krene napred.

To što se plasman loših i netačnih argumenta u raspravi o budućnosti srpsko-ruskih odnosa može tumačiti i kao znak slabosti, ne sme da nas zavarava. Slabu i još vrednosno konfuznu Srbiju i slaba Rusija može lako da zavede, a formalni procesi saradnje da sa EU i NATO-om lako mogu da postanu prazno slovo na papiru.

CEAS INTERVJU

JÁN VARŠO, AMBASADOR REPUBLIKE SLOVAČKE U SRBIJI

Ján Varšo,
ambasador Republike Slovačke u Srbiji

CEAS: Recite nam nešto više o ulozi NATO kontakt ambasade.

Jan Varšo: NATO je političko-vojno, regionalno i međudržavno telo, koje se trenutno sastoji od 28 zemalja članica. Dodatne 22 zemlje učestvuju u NATO programu [Partnerstvo za Mir](#) (PzM) i mi ih zovemo partnerske zemlje. Srbija je jedna od njih. U svakoj partnerskoj zemlji, ambasada jedne zemlje članice deluje kao takozvana NATO kontakt ambasada (Contact Point Embassy - CPE). Kao što i sam naziv nagoveštava, u pitanju je ambasada koja je tokom svog dvogodišnjeg mandata tačka kontakta (karika) između određene zemlje i NATOa. Ambasada Republike Slovačke u Beogradu preuzela je svoje dužnosti kao NATO CPE 1. januara 2013. godine. U skladu sa mandatom CPE i u saradnji sa svim relevantnim partnerima – NATO Odeljenjem za javnu diplomatiju, NATO Vojnom kancelarijom za vezu u Beogradu, Vladom Srbije, civilnim društvom, itd. – mi ispunjavamo naše zadatke i odgovornosti. Naš cilj od samog početka bio je da budemo dodatna vrednost u očuvanju svesti o NATOu u zemlji, poštujući princip vojne

Slovačka je od 2013. godine NATO kontakt ambasada u Srbiji. Pre nje ovu dužnost obavljala je ambasada Češke Republike. CEAS direktor Jelena Milić razgovarala je sa ambasadorom Slovačke u Srbiji o ulozi NATO kontakt ambasade, saradnji Srbije i NATO, izazovima Zajedničke evropske bezbednosne i odbrambene politike, saradnji EU i NATO, politici Slovačke u regionu, a pre svega o Kosovu.

neutralnosti Srbije i njen okvir saradnje sa Alijansom kroz program PzM.

CEAS: Koliko su procesi NATO i EU integracija pomogli Slovačkoj u reformi sektora bezbednosti?

Jan Varšo: Važno je naglasiti da Slovačka nije reformisala sektor bezbednosti samo zbog NATO ili EU integracija. To se desilo iz čiste potrebe zbog nasleđa bivšeg totalitarnog režima. Na primer: stara federalna Čehoslovačka vojska brojala je oko 200.000 vojnika za vreme Hladnog rata, što je postalo nepodnošljivo opterećenje za našu ekonomiju nakon pada Berlinskog zida. Kako bismo izbegli uništavanje privrede zbog troškova odbrane i istovremeno osigurali bezbednost države, morali smo da razmišljamo o tome kako da stvorimo mnogo manje i isplativije oružane snage a da se istovremeno osećamo bezbedno.

Proces EU i NATO integracija, koji su prilično komplementarni, iskoristili smo za izgradnju sistema bezbednosti iz temelja. Uspostavili smo civilnu kontrolu nad oružanim snagama, razdelili zadatke i odgovornosti među ministarstvima. Značajno smo smanjili broj naših snaga (danas broje samo 14 000 vojnika), ukinuli obavezni vojni rok i izgradili profesionalnu vojsku. Naši vojnici su se sve više uključivali u operacije u

inostranstvu pod pokroviteljstvom UN, EU i NATO. Tokom ovog procesa, NATO nam je pružio iskustva i znanje o tome kako sprovesti reforme. Zahvaljujući saradnji, a kasnije i članstvu u Alijansi, imali smo pristup naučenim lekcijama iz procesa reformi jedne od najefikasnijih vojski širom sveta, što nam je takođe pomoglo i da izbegnemo greške. Ipak, iznad svega, tu su i bezbednosne garancije Vašingtonskog sporazuma. To je najvažniji dobitak. Danas je naš sektor bezbednosti isplativ i možemo da se osećamo sigurno u ovom turbulentnom globalnom svetu.

CEAS: Sledeći Evropski savet u decembru razgovaraće detaljno o Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici EU. Šta očekujete od ovog Samita?

Jan Varšo: Promenljivi svet današnjice zahteva da Evropa preuzme veću ulogu u obezbeđivanju međunarodnog mira i bezbednosti. EU bi trebalo da bude u stanju da bolje reaguje na krize i da brže i efektivnije primeni odgovarajuće sposobnosti. Pet godina nakon poslednjeg Evropskog saveta, posvećenog pitanjima EU ZBOP, u decembru ćemo imati priliku da pregledamo napredak i pružimo dalja uputstva za razvoj ZBOP u tri glavne oblasti (klastera). Izgradnja odbrambenih sposobnosti tiče se usklađivanja vojnih i civilnih sposobnosti sa potrebama budućnosti. Istovremeno, trenutna finansijska ograničenja čine potrebu za bliskom saradnjom evropskih zemalja i sistemskim zatvaranjem praznina u sposobnostima još urgentnijom, na primer, kroz razmatranje „udruživanja i deljenja“ („pooling and sharing“) imovine u samom startu nacionalnog planiranja. Čvrsto verujemo da regionalne inicijative i projekti pružaju efektivan način da se efikasno prevaziđu nedostaci u sposobnostima i da se izbegnu preklapanja. Zajednička V4 Borbeni grupa EU (V4 EU Battlegroup) koja treba da bude spremna u prvoj polovini 2016. godine je naš najveći konkretan doprinos daljem unapređenju kapaciteta EU za brzo regovanje. Evropski savet će se takođe baviti razvojem više integrisane i konkurentne industrijske baze za evropsku odbrambenu industriju, na primer, kroz tržište odbrane koje funkcioniše dobro i kroz istraživanje i razvoj (research and development). Takođe će se baviti i pitanjima oko zaposlenja,

inovacije i rasta – evropska odbrambena industrija zapošljava oko 400 000 ljudi i generiše oko 960 000 indirektnih radnih mesta, kao i brojne inovacije.

CEAS: Da li verujete da postoji veći prostor za dalje sprovođenje reforme sektora bezbednosti u Srbiji kroz proces razumevanja Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU i ispunjavanja obaveza prema njoj?

Jan Varšo: Reforma sektora bezbednosti je kontinuirani proces koji se odvija i u konsolidovanim članicama NATO i EU. To je jednostavno pitanje adaptiranja sopstvenog sistema bezbednosti u skladu sa novim potrebama i izazovima. Verujem da EU, kao i NATO, ima mnogo toga da ponudi Srbiji u njenom procesu reforme sektora bezbednosti u smislu iskustva i naučenih lekcija.

CEAS: Slovačka je član EU i NATO. Kakva je formalna institucionalna saradnja ove dve organizacije i da li postoje problemi na terenu? Na primer, između zemalja koje su NATO članice, ali nisu članice EU?

Jan Varšo: Kao što sam već nagovestio, za nas EU i NATO predstavljaju ključne organizacije koje garantuju našu sopstvenu bezbednost iz koje proizilazi prosperitet. Čvrsto podržavamo saradnju ove dve organizacije u svim oblastima i na svim nivoima. Sa naše tačke gledišta, održavanje čvrstih transatlantskih veza ne protivreči naporima da se ojačaju evropske bezbednosne i odbrambene sposobnosti. EU i NATO danas imaju višestrani odnos, koji karakteriše mnogobrojna preklapanja u članstvu, slična istorijska pozadina, zajedničke vrednosti i široko zajedništvo interesa. EU i NATO imaju zajedničke sastanke na različitim nivoima. Postoje redovni kontakti zaposlenih na svim nivoima između NATO Međunarodnog osoblja i Međunarodnog vojnog štaba, i njihovih EU sagovornika – Evropske službe za spoljne poslove, Vojnog štaba EU, Evropske agencije za odbranu i Evropskog parlamenta.

CEAS: Da li se očekivani IPAP može videti kao sredstvo podrške daljoj reformi sektora bezbednosti u Srbiji?

Jan Varšo: Važno je razumeti da je IPAP samo sredstvo modifikacije saradnje i sprovođenja reformi u odnosima NATO – Srbija. Istovremeno,

to je dvosmerni alat. Dinamiku saradnje određuje Srbija, dok je NATO tu da pomogne. Jednostavno rečeno, u okviru platforme IPAP, Srbija definiše svoj domaći zadatak, a NATO je ruka koja pomaže. Ako Srbija nije dovoljno aktivna, NATO neće biti u mogućnosti da deluje i ispuni svoju ulogu.

CEAS: Slovačka je jedna od pet zemalja članica EU koja nije zvanično priznala Kosovo. Da li Srbija adekvatno koordiniše svoje poteze prema onima koji nisu priznali Kosovo? Kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Kosovom, EU je „potrošila“ zvanične podsticaje za Vladu i društvo Kosova koji se još uvek suočavaju sa velikim brojem izazova, počevši od korupcije, na primer. Da li možemo da očekujemo da buduća priznavanja posluže kao podsticaj?

Jan Varšo: Slovačka nije priznala jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i naš stav ostaje nepromenjen. Ipak, podržavamo evropske integracije celog regiona Zapadnog Balkana, što vidimo kao osnovu za stabilnost, bezbednost i prosperitet. Svaki korak načinjen ka ovom cilju se ceni i podržava. Dijalog Beograda i Prištine je krucijalan u ovom procesu i dogovori postignuti u okviru ovih direktnih pregovora su priznati i u potpunosti podržani od strane svih članova međunarodne zajednice, bez obzira na njihov stav prema jednostranom proglašenju nezavisnosti.

CEAS: Ove godine prisustvovala sam GLOBSECu u Bratislavi. Kako je jedna, relativno mala država u smislu populacije, uspevala da uspostavi tako jak diplomatski kor i tako respektabilan godišnji događaj na globalnom nivou, kojem prisustvuju pojedinci poput Bžežinskog. Otkrijte nam tajnu, pošto planiramo da se Beogradska nedelja NATO smesti na kalendar sličnih relevantnih događaja.

Jan Varšo: Sećam se pokretanja Globalne bezbednosti – GLOBal SECurity ili GLOBSEC, kao skupa nekoliko predstavnika vladinog i nevladinog sektora. Prva konferencija održana je pre 8 godina u prostorijama Ministarstva spoljnih poslova. Danas se održava u hotelu Kempinski, najistaknutijem hotelu u Bratislavi, a gosti su predsednici, premijeri, ključni analitičari, biznismeni, novinari i veliki pojedinci poput gospodina Bžežinskog. Više faktora stoji iza uspeha GLOBSECa. Nesumnjivo, kombinacija entuzijazma i ambicije mladih ljudi sa iskustvom, znanjem i kontaktima, odigrala je značajnu ulogu. Dobar tajming i potreba da se popuni geopolitička niša su takođe doprineli – GLOBSEC se razvio u događaj formata današnjice u vreme kada je Slovačka postala priča o uspehu u smislu reformi i nije postojala nijedna slična konferencija o bezbednosti u regionu. Ipak najvažnija je bila kontinuirana podrška Vlade Slovačke i relevantnih ministarstava koji su bili svesni prilika koje takva konferencija sa sobom nosi, odnosno okupljanje donosioca odluka koji kreiraju spoljnu i bezbednosnu politiku.

Mr Sanja Mešanović, CEAS istraživač

SRBIJA NA PUTU KA PUNOPRAVNOM ČLANSTVU U EU – PREGOVORI O PRISTUPANJU

Mr Sanja Mešanović

Javnost Srbije od juna meseca, kada je Savet ministara odobrio, a Evropski savet potvrdio početak pristupnih pregovora, debatuje o ovoj, svakako najznačajnijoj fazi evropskih integracija na putu ka punopravnom članstvu. Iako je u početku, u žaru političkih borbi, pažnja bila nepravredno usmerena na rasprave jesmo li dobili datum ili nismo, sa početkom prvih skrininga postalo je jasno da je ozbiljan posao počeo.

Proces evropskih integracija u celini predstavlja proces usvajanja vrednosti i standarda kojem jedna država ili društvo dobrovoljno pristupa. Pregovori o pristupanju su nedvosmisleno faza integracija od koje se najviše očekuje. Njen početak omeđen je početkom korenitih, sistemskih promena društva i države, a njen kraj potpisivanjem Ugovora o članstvu i stupanjem u punopravno članstvo.

Srbija se do sada kroz proces evropskih integracija kretala otežano uglavnom zbog političke agende, bremenite posledicama ranih

sukoba devedesetih godina - problema saradnje sa Haškim tribunalom, komplikovanih odnosa i razlaza sa Crnom Gorom, jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, ali i nepostojanja društvenog konsenzusa o neophodnosti modernizacije države kroz proces evropskih integracija.

Od kraja 2000. godine, kada je posle demokratskih promena uspostavila odnose sa Evropskom unijom, kao deo Federativne Republike Jugoslavije, do 1. septembra 2013. kada je stupanjem na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, kao samostalna država postala pridružena članica, Srbija je prošla kroz nekoliko faza razvoja odnosa sa Evropskom unijom.

Posle dobijanja Studije izvodljivosti, počela je pregovore 2005. godine kao članica Državne zajednice Srbija i Crna Gora, a već sledeće godine, 2006., posle osamostaljivanja Crne Gore, proces nastavila samostalno. Nepune dve godine kasnije, februara 2008., proglašenjem nezavisnosti Kosova, suočiće se sa secesijom na sopstvenoj teritoriji, a političke implikacije ovog događaja opterećivaće njene odnose sa Evropskom unijom i državama članicama do danas.

Gotovo paralelno, proces približavanja Uniji usporavaće i saradnja sa Tribunalom za ratne zločine u Hagu, koja je neretko i ne bez razloga karakterisana kao nedovoljna. Upravo je nedovoljna saradnja bila dovoljan razlog za suspenziju pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju od maja 2006. do septembra 2007. godine. Hapšenjem poslednja dva begunca, Ratka Mladića i Gorana Hadžića, u drugoj polovini 2010. Srbija je uspela da

prepreku Haga trajno ukloni sa evropskog puta. Saradnja sa Tribunalom se danas obavlja na tehničkom nivou.

Međutim, uskoro se kao glavni politički problem u napredovanju Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji isprečio problem Kosova. Koncept dva odvojena koloseka, na kome je jedno vreme počivao odnos Evropske komisije i Vlade Srbije prema problemu Kosova i evropskim integracijama, pokazao se kao neodrživ. Što zbog prilika u Evropskoj uniji i nesaglasja među samim državama članicama, što zbog potrebe trajne stabilizacije regiona Zapadnog Balkana, normalizacija odnosa Beograda i Prištine postao je nužan preduslov.

I ovoga puta, uslovljenost procesa integracija usporila je napredak Srbije na evropskom putu. Na pozitivnu preporuku Evropske komisije u oktobru 2011. da se Srbiji dodeli status kandidata na osnovu zahteva podnetog decembra 2010. godine, Savet je odgovorio odlaganjem odluke za mart 2012. godine. Dok je odluka o otvaranju pregovora usledila posle vidnog i održivog napretka u normalizaciji odnosa sa Kosovom, juna 2013. godine.

Vidljiv i održiv napredak bio je potpisivanje Prvog sporazuma, koji reguliše normalizaciju odnosa, aprila ove godine, dopunjen implementacionim planom u maju. Njemu je prethodio niz tehničkih sporazuma koji su se odnosili na katastar, matične knjige, slobodu kretanja, regionalnu inkluziju i integrisano upravljanje administrativnim prelazima. U septembru je postignut dogovor u oblasti energetike i komunikacija.

Kako se tehničke pripreme i radnje vezane za početak pregovora zahuktavaju, Srbija, kao naredni korak, očekuje usvajanje Pregovaračkog okvira i određivanje datuma održavanja međuvladine konferencije, na Samitu u decembru 2013. godine. Pozitivna odluka zavisice, koliko od ocene reformske agende Evropske komisije, objavljene nedavno kroz Izveštaj o napretku, toliko i od implementacije dogovorenog, kada je reč o normalizaciji odnosa sa Kosovom. Datumu održavanja međuvladine konferencije možemo se nadati, u skladu sa zaključcima Saveta iz juna meseca, odmah

nakon što Evropski savet potvrdi odluku Saveta ministara o usvajanju Pregovaračkog okvira, mada je danas ipak izvesnije da će se sve desiti krajem januara 2014. godine.

U međuvremenu je počeo skrining za tri poglavlja - 23. Pravosuđe i osnovna prava, 24. Pravda, sloboda i bezbednost i 32. Finansijska kontrola. Mehanizam skrininga ili analitičkog pregleda zakonodavstva podrazumeva eksplanatрони i bilateralni skrining. Eksplanatрони skrining je proces u kome Evropska komisija predstavlja pravne tekovine Evropske unije predstavnicima zemlje kandidata za članstvo, dok u okviru bilateralnog skrininga, država kandidat predstavlja stanje u svom zakonodavstvu i stepen reformi i usklađenosti sa zakonodavstvom Evropske unije u okviru određenog poglavlja. Na osnovu informacija prikupljenih u procesu skrininga, Evropska komisija sačinjava izveštaj kojim odmah preporučuje otvaranje pregovora za to poglavlje, ili utvrđuje merila koja treba ispuniti kako bi se poglavlje otvorilo.

Sada već prilično složen, proces pregovora se kroz istoriju proširenja, menjao, naročito od vremena tzv. big benga, kada je kroz proces približavanja Uniji prošlo deset zemalja uglavnom centralne i istočne Evrope, koje su u većini pripadale Istočnom bloku. Tada su jasno ustanovljeni uslovi koji moraju biti zadovoljeni da bi država postala članica, poznati kao kriterijumi iz Kopenhagena 1992., i madridski kriterijum iz 1995. godine. Ove značajne odluke pratio je reformski dokument Agenda 2000, objavljen sa ciljem jačanja politike proširenja i pripreme Evropske unije za proširenje na zemlje centralne i istočne Evrope, Maltu i Kipar. Zatim, tu je i predlog Evropske komisije na samitu u Nici 2000. godine o formulisanju Mape puta, tačnije kalendara otvaranja pregovora o svakom od poglavlja *acquisa* za svaku od država. Tada, Mapa puta je predviđala otvaranje manje složenih poglavlja na početku, praksu koja će tokom procesa proširenja na Zapadni Balkan biti revidirana.

Principe proširenja na Zapadni Balkan je Evropska unija definisala u okviru dokumenta Strategija proširenja 2005: Mapa puta za

Zapadni Balkan. Strategija sadrži tri osnovna principa na kojima se zasniva buduće širenje EU:

- **konsolidacija** EU nakon poslednjeg talasa proširenja
- **politika uslovljavanja** kandidata za članstvo na osnovu procena individualnih rezultata u procesu pristupanja
- **komunikacija** sa građanima

Pomenuti principi (Consolidation, Conditionality, Communication) imali su za cilj da konsoliduju EU posle najvećeg talasa proširenja, da usklade budući prijem novih članica sa dinamikom ostvarenih rezultata svake države uključene u proces približavanja EU pojedinačno, ali i u skladu sa mogućnostima same Unije da prihvati nove članice (tzv. absorption capacity). Paralelno, državama članicama je preporučeno da unaprede komunikaciju sa građanima, kako bi se predupredio rast skepticizma prema daljem proširenju.

Evropska komisija je istakla da će u narednom periodu biti temeljnija i stroža kada je reč o ispunjenosti kriterijuma za članstvo, naglašavajući mogućnost da proces pregovora suspenduje u slučaju da se preuzete obaveze ne sprovode na pravi način. Jasno je da je Strategija uspostavila nove standarde kada je reč o sledećem proširenju, ali je obezbedila i konsenzus država članica kada je reč o daljem širenju Unije. Danas nije mali broj onih koji kažu da sa ulaskom u članstvo Hrvatske, kao prve države Zapadnog Balkana, počinje razdoblje pojedinačnih ulazaka uz rigorozniju kontrolu i ocenu rezultata države kandidata u procesu pristupanja.

Proces proširenja Evropske unije na Hrvatsku, pored primene merila za otvaranje i zatvaranje poglavlja koja predstavljaju novinu u tehnici pregovora, doneo je i novi koncept pristupa pregovaračkim poglavljima. Naime, iskustva su pokazala da kretanje kroz pregovore od manje složenih ka složenijim poglavljima nije u potpunosti svrsishodan i efikasan metod. Tako su sledeće zemlje kandidati za članstvo, Crna Gora, a potom i Srbija, pregovore počele skringingom nasloženijih poglavlja, 23. i 24.

Razlog promene pristupa pregovaračkim poglavljima bila je procena da je za reforme u oblasti osnovnih prava, pravosuđa i unutrašnjih poslova potrebno više vremena, ali i činjenica da su reforme u ovim oblastima osnov funkcionisanja i efikasnosti modernog društva i države. Takođe, ustanovljen je i princip prema kome će napredak u ova dva poglavlja uslovljavati napredak u pregovorima u svim ostalim poglavljima.

Pregovori o članstvu za zemlju kandidata predstavljaju dostizanje pokretnog cilja, odnosno mete. Obim onoga što predstavlja *acquis communautaire* se stalno menja. Tako su, tokom prvih krugova proširenja države, kandidati pred sobom imali manji broj pravnih tekovina koje je trebalo usvojiti i koje u početku nisu bile grupisane u poglavlja. Od devedesetih godina, kada su pravne tekovine Evropske unije organizovane u 29 pregovaračkih poglavlja, broj je porastao na 31, a danas iznosi 35. Poglavlja koja su dodata su uglavnom oblasti koje su u međuvremenu komunitarizovane.

Srbija danas pregovara o 35 poglavlja, prema ustanovljenom principu novog pristupa poglavljima 23. i 24. Međutim, specifičnost naših pregovora predstavlja poglavlje 35. Ovo poglavlje, ranije pod oznakom razno, sada je prilagođeno pregovaračkom procesu Srbije i potrebama praćenja procesa normalizacije odnosa Beograda i Prištine. Kako je to novina i za Evropsku komisiju i za nas, još uvek se pouzdano ne zna kako će poglavlje tehnički izgledati. Srbija na ovo pitanje, kao i na sadržaj pregovaračkog okvira, nema uticaja, ali je u javnosti za sada poznat naš stav da proces evropskih integracija i proces normalizacije treba da deluju podsticajno jedan na drugog, a ne da jedan drugog blokiraju, kao i to da sva pitanja koja se odnose na Kosovo, a deo su drugih poglavlja, treba da nađu mesto u poglavlju 35. Konačnu odluku čekaćemo do decembra, ali ćemo praktične implikacije ove jedinstvene novine, u našem slučaju, videti tek kada pregovori počnu.

Pregovori sa Evropskom unijom nisu klasičan oblik pregovora. Naime, ove pregovore možemo definisati kao dogovor dve strane o tempu i

načinu prihvatanja komunitarnog prava od strane zemlje kandidata, određivanje doprinosa države kandidata zajedničkom budžetu, obim učešća u organima EU, kao i definisanje sredstava iz kohezionih i strukturnih fondova, i druge vrste pomoći. Takođe, važan segment pregovora je određivanje broja, dužine i prirode izuzeća i prelaznih perioda. Prelazni period može tražiti država kandidat, ali i Evropska unija, ako tako proceni. Važno je naglasiti da zahtevi za prelazne periode moraju biti dobro argumentovani.

Jednom kada počnu pregovori otvara se i ozbiljna debata u okviru same zemlje kandidata. Pre nego što pregovaračka pozicija zemlje kandidata stigne u Brisel, treba precizno dogovoriti šta će pisati u tom dokumentu. U praksi to znači da su u formiranju pregovaračkih pozicija potrebne široke konsultacije sa raznim akterima u zemlji, kako bi se došlo do najboljeg rezultata i konsenzusa. U prvom redu, reč je o Vladi i Skupštini, a u pregovore je uključena i Centralna banka, udruženja privrede, različita profesionalna udruženja, nevladine organizacije i mnoštvo drugih sa svojim interesima u određenim poglavljima.

Proces koordinacije pristupnih pregovora odvija se kroz posebno napravljen institucionalni okvir. Na vrhu se nalazi Koordinaciono telo za proces pristupanja EU, na nivou državnih sekretara formirana je Stručna grupa koordinacionog tela. U skladu sa brojem poglavlja, formirano je i 35 međuministarskih podgrupa Stručne grupe.

Koordinaciono telo za proces pristupanja EU razmatra sva pitanja u vezi sa evropskim integracijama i koordinira rad državne uprave. Njime rukovodi predsednik Vlade, a članovi ovog tela su ministri, u čijim resorima se nalazi najveći deo obaveza u pregovaračkom procesu. To su ministri spoljnih i unutrašnjih poslova, pravde, ekonomije, trgovine, poljoprivrede, zaštite životne sredine, energetike i infrastrukture. Stručna grupa je telo koje služi za horizontalnu koordinaciju tehničkog procesa pristupanja, dok se najveći i suštinski deo priprema vezanih za proces pregovora odvija u podgrupama. Treba istaći da važne karike u lancu koordinacije predstavljaju i Kancelarija za

evropske integracije i Misija republike Srbije pri EU.

U toku pregovora, razgovore na političkom nivou, u okviru Međuvladine konferencije, vodi Državna delegacija za pregovore sa EU, a na tehničkom nivou - Pregovarački tim. Sastav ova dva tela našoj javnosti još uvek nije u celosti poznat.

Mesto Narodne skupštine Republike Srbije određeno je njenom zakonodavnom funkcijom, kroz rad Odbora za evropske integracije i usvajanjem zakona u plenumu. Međutim, ona ima i dužnost da, u ime građana Srbije, aktivno nadgleda pregovarački proces koji vodi Vlada.

Napomenimo da su parlamenti naših suseda Slovenije i Hrvatske, čija su nam iskustva dragocena, imali značajnu ulogu u procesu pristupanja EU. Parlament Slovenije imao je ingerencije prilikom usvajanja pregovaračkih pozicija, a Nacionalni odbor Hrvatskog sabora je nadgledao i ocenjivao tok pristupnih pregovora, davao mišljenje i smernice o pripremljenim pregovaračkim pozicijama. Nacionalni odbor je bio posve specifično telo, sastavljeno od predstavnika svih stranaka zastupljenih u Saboru, predstavnika kabineta predsednika Republike, ali i predstavnika civilnog sektora, što je trebalo da obezbedi transparentnost procesa. Odbor je imao pravo veta koje nikada nije upotrebio. Sa istom namerom osnovan je i Nacionalni savet za evropske integracije u Crnoj Gori, s tim što je crnogorski model pokušao da ode korak dalje u transparentnosti procesa. U martu 2008. godine, Skupština je osnovala Nacionalni savet za evropske integracije (NSEI) kao strateško savetodavno telo, uz široko učešće civilnog društva, Vlade, pravosuđa i opozicije. Razlika je ta što u slučaju Nacionalnog odbora u Hrvatskoj pravo glasa nisu imali oni članovi koji nisu bili članovi Sabora. Uloga Narodne skupštine Republike Srbije biće definisana novom Rezolucijom o ulozi NSRS u procesu evropskih integracija, čije se usvajanje očekuje do kraja godine.

Pored Vlade i parlamenta, mesto i uloga organizacija civilnog društva je treća značajna karika u unutrašnjoj organizaciji pregovaračkog procesa. Pre svega, predstavnici civilnog društva

jesu članovi Saveta za evropske integracije, gde zajedno sa predstavnicima Vlade donose strateške preporuke o procesu evropskih integracija. Ovo telo simbolizuje i preko potreban društveni konsenzus o evropskoj budućnosti zemlje. Na operativnom i tehničkom nivou, osnov za uključivanje javnosti u proces je odluka Vlade o formiranju Koordinacionog tela za proces pristupanja EU koja predviđa da, po potrebi, predsedavajući Saveta Koordinacionog tela, kao predsednici pregovaračkih grupa mogu uključivati druge institucije ili organizacije.

Za sada, u okviru aktivnosti koje Vlada preduzima, kroz rad Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, organizovani su prenos skrininga iz Brisela za sva tri poglavlja, a dogovoreno je da se organizacije civilnog društva uključe i u pripreme za bilateralni skrining, za poglavlje 23. Za ostale podgrupe dogovor i koordinacija tek predstoji, a očekivanja nisu mala, jer aktivnu ulogu očekuju socijalni partneri (sindikati i poslodavci), advokatska, privredna komora i mnogi drugi akteri. Takođe, i nova Rezolucija o ulozi Narodne Skupštine naglasiće značaj saradnje sa OCD. Ono što do sada jeste izvesno jeste to da će njihova uloga u procesu biti konsultativna. Od neprocenjivog značaja biće i organizovanje civilnog društva u koalicije koje će vršiti monitoring procesa nezavisno od Vladinih tela, davati preporuke, informisati javnost i obezbediti prisutnost evropskih tema u javnom životu.

Dakle, pregovori moraju imati tri ključne komponente kako bi bili uspešni. Jedna je politička, druga diplomatska, a treća je tehnička. Važno je koliko ima političke volje unutar same

zemlje da se proces uspešno sprovede, koliko je diplomatija spremna da evropskim institucijama, vladama država članica i čitavoj evropskoj javnosti šalje jasne i uniformne poruke, kao i to koliko je administracija sposobna da u procesu pregovora osigura funkcionisanje zemlje u okviru zajedničkog ekonomskog tržišta.

Na kraju pregovora, zemlja kandidat potpisuje Ugovor o pristupanju koji prolazi proces ratifikacije, a građani buduće članice izlaze na referendum i izjašnjavaju se o članstvu. Referendum i njegov ishod predstavljaju kraj jednog, pre svega, transparentog procesa modernizacije i evropeizacije, a datum ulaska u punopravno članstvo potvrdu uspeha reformi. Nije nevažno kada će Srbija stići na cilj. Naša politička elita želi da to bude 2020. godine, ali je jednako važno da kroz proces pristupanja građani Srbije osete boljitak, počnu da veruju u državu i njene institucije, ali i preuzmu deo odgovornosti i obaveza koje podrazumevaju promenu sebe samih. U tom procesu, država se menja u efikasan servis građana, društvo u društvo jednakih mogućnosti, a građani u aktivne građane i konkurentne profesionalce.

Čekamo da u decembru napravimo još jedan korak napred ka punopravnom članstvu. Pred pregovaračkim timom, ali i čitavim društvom, jedan je od najozbiljnijih i najtemeljnijih poslova koje smo do sada imali - da mudrim i efikasnim korišćenjem svih raspoloživih resursa pretvorimo Srbiju u modernu evropsku zemlju.

Tibor Moldvai, projektni koordinator

EKONOMSKA KRIZA I NJEN UTICAJ NA JAVNO MNJENJE U EVROPSKOJ UNIJI I SRBIJI

Tibor Moldvai

U ovom tekstu analiziraće se rezultati istraživanja javnog mnjenja u poslednjem izdanju Eurobarometra i koliko je Evropska unija podeljena po njima. Objasniće se kako je i zašto u poslednjih nekoliko godina došlo do promene rezultata, i kako se menjalo poverenje u institucije EU. Istaći će se najznačajnije društvene podele na kojima počiva EU, i kako se one menjaju tokom vremena, kao i kako političke institucije dobijaju legitimitet od građana. Konačno, uočiće se trendovi jačanja ultra desnih partija u Evropi kao jednom od mogućih odgovora na krizu, i kako EU polako odustaje od kopenhaskih kriterijuma koje je potrebno ispuniti za pristupanje, donoseći pre svega političke odluke na osnovu kojih se neka država članica približava EU.

Šta je Eurobarometar i zašto su važna istraživanja javnog mnjenja?

Prošlo je nešto više od deset godina od prvog istraživanja javnog mnjenja o stavovima koji građani Srbije imaju o Evropskoj uniji (EU). Od maja 2002. godine, kada je prvi naručilac istraživanja bilo tadašnje Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom, do jula 2013. godine kada je Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije naručila poslednje istraživanje, stavovi građana Srbije o pristupanju EU veoma su se promenili. Od početnog evroentuzijazma i optimizma, preko otrežnjenja, pa sve do evroskepticizma, i konačno poslednjih godina, kako poslednja istraživanja pokazuju, i do antievropeizma. Istraživanja se sprovode u proseku dva puta godišnje, najčešće u decembru i junu.

U martu 2012. godine Srbija je dobila status države kandidata za članstvo u EU ([Zaključci Evropskog Saveta](#), 28.2.2012). To je, pored formalnog priznanja državi Srbiji da je učinila napredak u sprovođenju reformi, otvorilo vrata i za prekretnicu u pristupanju svake države Evropskoj uniji – dobijanje datuma za početak

pregovora i otvaranje poglavlja. Suština pregovora o pristupanju jeste zapravo usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU, a to je potrebno ostvariti do trenutka stupanja u članstvo države kandidata.

Pored dobijanja statusa države kandidata za članstvo u EU, Srbija je ušla i u EU sistem istraživanja javnog mnjenja, tzv. Eurobarometar, koji od 1973. godine sprovodi Evropska komisija, na svakih šest meseci. Eurobarometar predstavlja jedinstvenu publikaciju – analizu stavova građana država članica EU i država kandidata. To je analiza kojom su trenutno obuhvaćene 33 države, i to, 28 država članica i 5 država kandidata, među kojima i Srbija.

Rezultati iz Eurobarometra su počeli da više dobijaju na značaju sa nestankom sukoba Istok – Zapad. Pred EU to postavlja izazov pronalaženja novih uzajamnih odnosa sa državama koje su do juče bile iza gvozdene zavese (Biherl Wolfgang, 2004:339). Dolazi do većeg interesovanja za rezultate u Eurobarometru jer što je EU integrisanija, ona pobuđuje veći interes javnosti. Lideri na

nacionalnom i evropskom nivou obitavaju u novom strateškom okruženju, u kojem su njihove aktivnosti u vezi sa EU usko ograničene preferencijama glasača. Stoga je za razumevanje dalje integracije, od suštinskog značaja da se razume način na koji se formiraju preferencije građana o evropskoj integraciji (Hiks, 2007:149)

Dosadašnji rezultati iz Eurobarometara su pokazali da se EU i dalje deli na „Zapadni deo“, koje bi predstavljale sve članice do 2004. godine, one koje su se nalazile ispred gvozdene zavese, i „Istočni deo“, sve države koje su ušle posle 2004. godine. Vrlo slično kao što neki analitičari i dalje dele Nemačku na Zapadni i Istočni deo, idući putem pre svega putem socio-ekonomskih podela koje ni 20 godina posle pada berlinskog zida nisu u potpunosti izbledele.

Već u prvim godinama tranzicije i na osnovu rezultata koji se mogu videti u Eurobarometru, videlo se da je pogrešno smatrati da će bivše socijalističke zemlje srednje i istočne Evrope ubrzo slediti jednolinijski i pravilan put priključenjem na liberalni koncept države i tržišta koji su stare članice prelazile. Bivše socijalističke zemlje su imale pred sobom niz prepreka, kao i drugačiju istorijsku i kulturnu baštinu, te je teško bilo očekivati od njih da će u brzom vremenskom roku prihvatiti demokratske vrednosti, kapitalizam i kulturu Zapada (Radoman, 2011:9). Po *Klausu Ofeu*, proces tranzicije u istočnoevropskim državama je otvorio rešavanje najmanje tri grupe problema sa kojima su ove države morale da se suoče istovremeno, i u veoma kratkom roku. Bilo je potrebno da se reši pitanje nacionalno – državnog identiteta, te su se sve tri federacije (SSSR, ČSSR i SFRJ) raspale po etničkim osnovama, bilo je potrebno stvoriti jasan ustavni i zakonski okvir oko novih političkih sistema, i konačno, bilo je potrebno rešavati goruća pitanja u ekonomiji i baviti se socijalnim problemima. Ovo je put za koji je državama Zapada bilo potrebno i više decenija da ga pređu. Ako na to dodamo i izraženu etnifikaciju politike, jasno je da će ponašanje većine aktera biti pod uticajem etničke pripadnosti.

Uzimajući u obzir analize iz Eurobarometra, ne može a da se ne postavi i logično pitanje, koje je

do pre samo dve decenije bilo nezamislivo – kakav je konačan oblik ujedinjene Evrope? Dokle ona može da ide i ko joj sve pripada (Busek, 2007:7)? Turska? Ukrajina i Belorusija? Kavkaske države? Šta sa Norveškom na kojoj je u dva navrata održan referendum u kome je opcija protiv članstva Norveške u EU pobedila sa minimalnom razlikom opciju za članstvo u EU ([Norway mission to the EU](#))? Imajući u vidu da su građani u većim gradovima u Norveškoj glasali u većini za EU, postavlja se pitanje da li će se u budućnosti nešto promeniti? Može se samo pretpostaviti koliko podela će tada postojati u slučaju *sui generis* kakva je EU, u kojoj veliki broj pojedinaca ima različite preferencije, što će neizbežno dovesti do dodatnih i suštinskih podela koje je neophodno analizirati i dati predloge praktičnih politika. Prvi korak za to bio bi da se te podele objasne.

Podele i različiti stavovi društvenih grupa u Evropskoj uniji

Ukoliko bismo koristili *Lipset-Rokanov* pristup političkim podelama, gde se polazi od uverenja da su najvažnije društvene razlike proizvod (specifičnog) istorijskog razvoja tih društava i podela koje su nastale tokom značajnih epohalnih promena (Spasojević, 2008:226), (proces stvaranja nacija i država) videli bismo da je u EU moguće identifikovati dva glavna raskola:

- Nacionalno – teritorijalni
- Transnacionalno – socioekonomski (Hiks, 2007:149)

Spoj zajedničke teritorije, istorijskih mitova, kulture i nacionalne ekonomije tvori moćnu silu koja proizvodi individualnu privrženost nacionalnoj državi (Smit, 1991:14). Takvi nacionalno – teritorijalni sukobi nastaju onda kada se pojedinci iz različitih država svrstaju na različite strane, tj. kada jedna grupa pre svega na osnovu svog zajedničkog *etničiteta, običaja i kulture* pokušava da dobije nešto na štetu druge grupe (Hiks, 2007:150).

Transnacionalno – socioekonomske podele, iako na prvi pogled manje vidljive, u novije vreme sve više dobijaju na značaju. Sa globalizacijom,

ujednačavanjem tržišta i fer i jednakim uslovima koje postoje na tržištu EU, pojedine grupe ljudi u jednoj nacionalnoj državi mogu imati više zajedničkih interesa sa grupom koja se od njih nalazi hiljadama kilometara daleko, nemajući nikakve etničke, verske, kulturne, jezičke ili druge sličnosti. Na delu je čist pragmatizam. Tipičan primer za to su grupe za zaštitu potrošača ili industrijalaca.

Ove ideje objašnjavaju zašto različite zemlje i društvene grupe imaju drugačije interese u politici Evropske unije, ali ipak one ne objašnjavaju na koji način se ovi stavovi menjaju tokom vremena (Hiks, 2007:150). Dugo je vladalo uverenje da neki stavovi ostaju ukorenjeni jer se vezuju za neki duboki rascep koji je određen rođenjem ili socijalizacijom u određenoj sredini. Na primer, verska pripadnost i privrženost nekoj veri povezana je sa stavom koji bi pojedinac imao u pogledu poštovanja ljudskih prava. Pripadnost socijalnoj klasi bi mogla da utiče na alokaciju resursa u društvu, poreske stope i čitav niz ekonomskih prava. Takvi stavovi menjaće se, dakle, veoma sporo ili se čak neće ni menjati (Lipset, Lejkin, 2006:105).

Teorije o menjanju stavova su našle značajno mesto u istraživanjima javnog mnjenja u EU. Teorija *Dejvida Istona* o „afektivnoj“ i „utilitarnoj“ podršci političkim institucijama, čini se najprikladnija za objašnjavanje ovog fenomena (Hiks, 2007:150).

Afektivna podrška predstavljala bi ideološku, odnosno, *per se* privrženost, dok utilitarna podrška deli uverenje da institucija mora da zastupa neke ekonomske ili političke interese pojedinca. Ove dve vrste podrške se pre dopunjuju nego što se isključuju, odnosno, možemo reći da je afektivna podrška neophodna poput fitilja, koji bi pomogao da se sveća zapali, ali je utilitarna tu da taj plamen, poput voska održava. To znači da legitimna vladavina na duži rok ipak ne može da opstane bez ekonomskog napretka.

Ukoliko građanin smatra da institucija radi u skladu sa interesima građanina, nivo podrške će rasti. Međutim, istorija je pokazala da su u svetu, pa i kod nas postojali različiti primeri distinkcije u pogledu legitimnosti i legalnosti

vlasti, stavljajući ipak tas na stranu legitimiteta.

Tako *Lipset* definiše legitimnu vladavinu kao „stanje umerenog sukoba“. Grupe mogu biti međusobno suprotstavljene, ali dokle god smatraju da se vrednosti političkog sistema poklapaju sa njihovim vrednostima, one će politički sistem prihvatiti kao legitiman. U tome leži prednost liberalne demokratije: Sistem dozvoljava da se društveni i politički sukobi otvoreno izražavaju (Malešević, 2004:164). Država je tu da bude *noćni čuvar*, i da bude ograničena samo na sprovođenje zakona, utvrđivanje jasnih procedura i pravila igre, kao i da pruži sankcije za njihovo kršenje. Neophodno je da sistem omogući slobodu izbora, jer je pojedinac tokom svog života član nekoliko desetina socijalnih grupa. Nemoguće je na primer, biti samo žena. Uvek je prisutno i društveno pozicioniranje u smislu etničkog porekla, bračnog stanja, starosti, zanimanja itd (Neš, 2006:179). To nužno povlači i određene sisteme vrednosti koji se stiču ili menjaju u njima, kao i izbore sa kojima se pojedinac suočava na dnevnom nivou.

Ideal liberalne demokratije u svom odnosu prema građanima opisala je britanska premijerka Margaret Tačer:

“Mi želimo društvo gde su građani slobodni da prave izbore, da prave greške, da budu velikodušni i saosećajni. To mi podrazumevamo pod moralnim društvom. Ne društvo u kome je država odgovorna za sve a niko nije odgovoran za državu” (TPPN, 04.08.2013).

Gledano na makro nivou EU, kada se govori o varijacijama u stavovima građana tokom vremena, ključan faktor je dužina članstva neke države u EU. Naime, osećaj ekskluziviteta tokom druge polovine XX veka koji su osećale države osnivači i one koje su se ubrzo priključile klubu stvorili su mali ali jak osećaj zajedništva i poverenja (Hiks, 2007:154). Tako u nekim „starim“ članicama postoji bojazan da će ovaj ekskluzivitet nestati, ili da mnoge od država jednostavno nisu bile spremne da uđu u EU 2004., 2007., ili 2013. godine. Istočno proširenje stoga iz objektivnih razloga dugo nije bilo na listi Zapada. Jedini izuzetak bilo je nemačko ujedinjenje 1990. godine. Sredinom

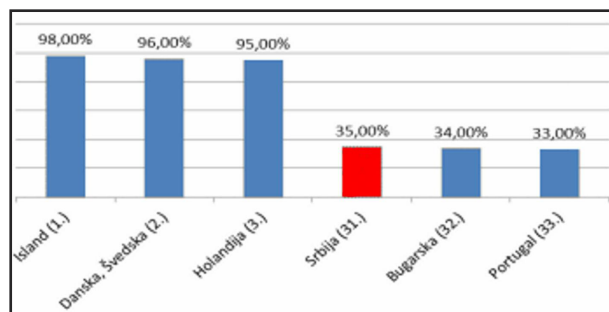
devedesetih, „istočna politika“ EU je bila zasnovana na pretpostavci da će obećanje o pridruživanju i ocena napretka države od slučaja do slučaja, dati dovoljan podstrek pokretanju reformi, harmonizaciji i prilagođavanju kandidata, da će jedna država drugu „vući“ i kopirati primere dobre prakse, ali i da će proširenje na istok moći da se sprovede u svega nekoliko država. Iako je taj plan propao, i EU promenila stav pod političkim pritiskom, što je bila uvreda za glavne kreatore kopenhaskih kriterijuma ([Evropski forum](#)), to je ipak omogućilo EU da se uspešnije uhvati u koštac sa problemima centralne i istočne Evrope i spreči eventualnu *balkanizaciju* istočne Evrope (posebno u slučaju konflikta Mađarske i Slovačke). Iako su postojale inicijative iz nekih država EU da sve države Zapadnog Balkana budu istovremeno primljene u EU ([B92](#), 13.10.2009), postaje jasno da će svaka od ovih država morati da samostalno pređe put ka EU.

Eurobarometar – analiza rezultata

Srbija je tako, kao država kandidat, uz 32 druge evropske države ušla u globalna šestomesečna istraživanja javnog mnjenja na tlu EU i država kandidata, pomenuti Eurobarometar. Do sada su stavovi građana Srbije bili analizirani u tri Eurobarometra, i to u publikacijama 77, 78 i 79. Posle početnih problema u prikupljanju podataka i metodologiji, ovogodišnji izveštaj o napretku evropske komisije, pohvalio je transmisiju podataka koje Srbija daje za Eurostat, koja je značajno povećana. Ipak, pitanje statističkih regiona u pogledu klasifikacije i registra ostaje veliki problem, pre svega jer je potrebno da se razjasni teritorijalni obim Srbije. Zanimljivo je da je istaknuto da to nije moguće uraditi tehničkom ekspertizom, već političkom odlukom ([Izveštaj o napretku Srbije za 2013. godinu](#)).

Već na prvi pogled, u Eurobarometru broj 79, najnovijoj analizi koju je izdala EU, vide se razlike u pogledu „Severa“ i „Juga“ Evrope. Na pitanje: „Koliko ste zadovoljni životom koji vodite“, „veoma zadovoljan ili „donekle zadovoljan“ odgovorilo je 98% Islandčana, 96% Danaca i isto toliko Šveđana. Sa druge strane, na dnu tabele

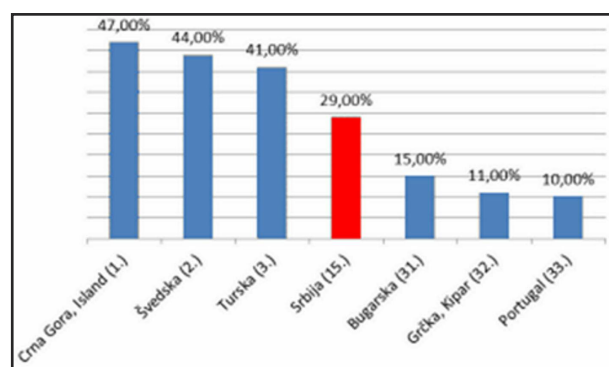
se nalaze države juga Evrope, Portugal 33% i Bugarska 34%, a tik ispred Srbija sa 35% onih koji su izjavili da su veoma ili donekle zadovoljni životom koji vode. Srbija se tako našla na neslavnom 31. mestu od 33 države koje su obuhvaćene ovim istraživanjem.

Procenat građana koji su izjavili da su zadovoljni životom koji vode

Izvor: Eurobarometar br. 79

Ipak, građani Srbije prilično optimistično vide svoj život u narednih 12 meseci. Po tome smo i iznad proseka EU (29% na prema 23%). Rezultati su pokazali da građani iz država kandidata na svoj život gledaju sa većim optimizmom nego same članice. Crnogorci su na prvom mestu, uz Islandčane sa 47% onih koji misle da će im život biti bolji u narednih godinu dana, ostavljajući kao najveće pesimiste Portugalce sa 10% Kiprane i Grke sa 11%.

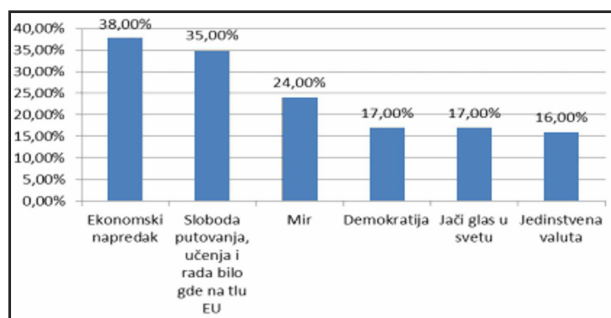
Procenat građana koji su izjavili da će im život biti bolji u narednih 12 meseci nego što je sada

Izvor: Eurobarometar br. 79

Činjenica da je Crna Gora počela pregovore sa EU 29. juna 2012 godine, može biti značajna da bi se shvatio visok nivo optimizma koji su građani Crne Gore iskazali u Eurobarometru. Reforme koje država treba da pređe do konačnog članstva u EU se, pre svega u državama na Balkanu, kod velikog broja građana

posmatraju kao način iskrene promene društva na bolje, bez obzira da li je on sam po sebi za ili protiv članstva u EU. Istraživanje srpske kancelarije za pristupanje EU iz decembra 2012. godine pokazalo je da je tačno dve trećine građana zainteresovano da se reforme koje su neophodne za ulazak u EU sprovede radi stvaranja bolje Srbije zbog nas samih, nezavisno od planiranog puta Srbije ka EU.

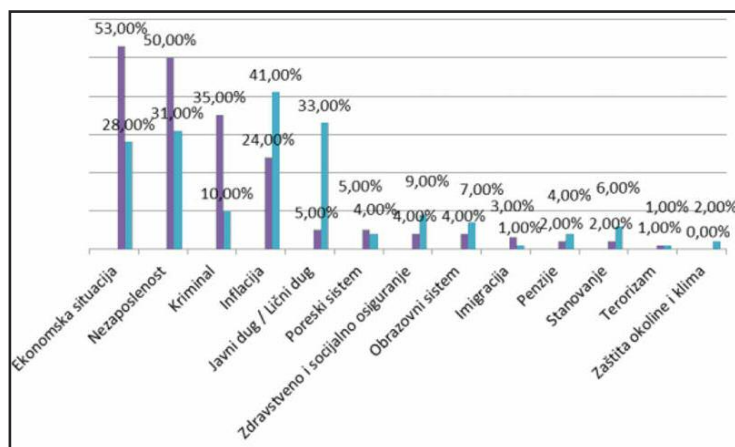
Ipak, reforme i vrednosti koje EU promoviše su za građane Srbije pre svega usredsređene na ekonomiju i bolji standard, dok su ostale *nematerijalne* vrednosti poput mira, demokratije, kulturne raznolikosti znatno niže na lestvici benefita koje priključenje EU donosi. Međutim, važno je istaći da ekonomski boljitak dolazi tek posle prihvatanja vrednosti demokratije, vladavine prava, pravne države, poštovanja ljudskih prava, jer po pravilu niti jedna kompanija neće ulagati novac i otvarati radna mesta tamo gde okruženje nije sigurno za njihov kapital.

Najznačajnije asocijacije građana Srbije na Evropsku uniju

Izvor: Eurobarometar br. 79

Ovo se može objasniti i činjenicom da u Srbiji još uvek nije došlo do potpunog prelaska na ono što se naziva postindustrijsko, informatičko, postmoderni društvo. Još uvek nije došlo do promena potreba građana koje idu od bazičnih - materijalnih, prema postmaterijalnim. To zapravo znači, da budući da prosečan građanin Srbije nije zadovoljio opšte životne potrebe (hrana, piće, komunalne usluge...), sva druga pitanja postmaterijalizma, kao na primer, pitanja zaštite životne sredine, kulture ili obrazovnog sistema, daleko su i veoma su nisko na skali prioriteta građana Srbije naspram relativno visokih u Švedskoj, Danskoj ili Nemačkoj.

Najvažnija pitanja sa kojima se država Srbija suočava u ovom trenutku po mišljenju građana Srbije – tamno plavo
Pitanja koja su za građane Srbije lično njima najbitnija – svetlo plavo

Izvor: Eurobarometar br. 79

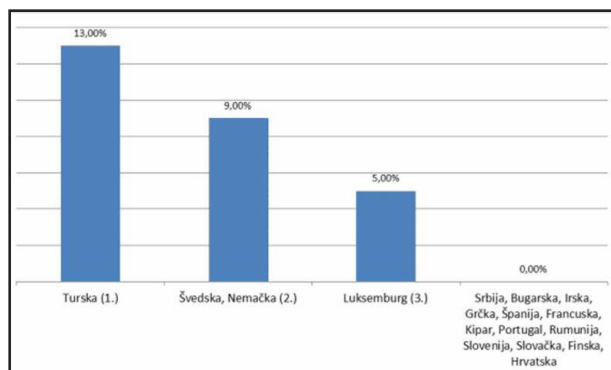
Prva kolona, označena tamno plavim predstavlja najznačajnije izazove sa kojima se, po mišljenju građana Srbije, država suočava, dok svetlo plava kolona označava stavove građana o tome šta je za njih lično najbitnija tema. Tako se vidi da je za građane najbitnija stabilnost cena, ali i lični dug domaćinstva, više od nezaposlenosti, gde smatraju da država treba da se pobrine za nju. Briga o zdravstvenom sistemu je više nego duplo važnija za građane nego što oni misle da je državi visoko na skali prioriteta, a to se može objasniti pre svega činjenicom o ličnoj brizi za svoje zdravlje, strahom i borbom za egzistenciju.

Kada se radi o tome na koje probleme država treba da stavi fokus, građani smatraju da je država najodgovornija za ekonomsku situaciju generalno (53%), i da država treba da rešava pitanje nezaposlenosti (50%). U svesti građana je tako još uvek socijalistički način upravljanja, gde država uređuje ekonomske odnose, a ne tržište, i gde je posao u javnom sektoru i dalje primamljiviji nego u privatnom. Prema podacima dnevnog lista „Večernje novosti“, država zapošljava najmanje 310.000 ljudi, u svojoj upravi, organizacijama socijalnog osiguranja, zdravstvu i obrazovanju, a ako se ovoj armiji dodaju i zaposleni u javnim preduzećima, država je direktni poslodavac za najmanje 450.000 radnika. Ni tu se, međutim, ne bi olako mogla da staviti tačka jer se na ovaj spisak može dodati i dodatnih 100.000 prezimena pobrojanih po kadrovskim službama

raznih agencija i ostalih nezavisnih institucija čije postojanje, na kraju krajeva, aminuje Vlada Republike Srbije.

Rečeno jezikom brojki, skoro svakom trećem radniku je država - na ovaj ili onaj način - poslodavac. U zemljama EU učešće ovih radnika je značajno manje pa nameštenici u ukupnom broju zaposlenih ni u kom slučaju ne čine više od 20 odsto ([Večernje novosti](#), 28.01.2012) .

Imajući u vidu krizu sa kojom se većina država članica, ali i kandidata za EU suočava, rezultati nisu nimalo ružičasti. Naime, 0% građana u čak 13 od 33 države nije ocenilo stanje u ekonomiji kao „veoma dobro“. Ne bi trebalo da iznenadi podatak da su na prvom mestu Turci, koji u 13% ocenjuju stanje svoje ekonomije kao „veoma dobro“, ostavljajući Nemce i Šveđane sa 9%. Srbija se našla sa još 12 država, u grupi onih koji nisu ocenili stanje u ekonomiji ni prelaznom ocenom. Turski nivoi rasta BDP-a su u 2010 i 2011 bili preko 8%, dok sa druge strane, nivoi rasta većine država obuhvaćene istraživanjem ili nisu bili pozitivni, ili je rast bio svega jedan do dva posto ([World bank](#)).

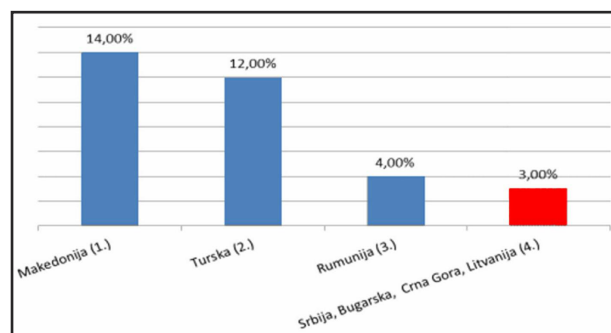

Procenat građana koji su veoma zadovoljni stanjem ekonomije u svojoj državi

Izvor: Eurobarometar br. 79

Ruku uz ruku sa stavovima koje građani imaju u stanje same ekonomije EU, istraživanje je pokazalo da države van EU (ili one koje su najskorije pristupile), imaju znatno bolje mišljenje o stanju ekonomije EU od „starijih“ država članica. Tako su od 7 država sa najviše poverenja u EU ekonomiju, četiri države kandidati, a dve one koje su među poslednjima ušle u EU, 2007. godine. Ukupno dakle šest od sedam. Ukoliko u obzir uzmemo i podatke koje su građani ovih država dali o stanju u nacionalnim ekonomijama, postaje jasno zašto

se velike nade polažu u EU. Čak 14% Makedonaca tako ima veoma pozitivno mišljenje o ekonomiji EU, što sa druge strane, možda više govori o stanju nacionalne ekonomije u toj državi. S druge strane, uznemiruje podatak da je prvih šest država koje imaju najlošije mišljenje o ekonomiji EU iz kluba članica koje su i po više decenija članice ili čak osnivači EU.

Procenat građana koji su veoma zadovoljni stanjem ekonomije EU

Izvor: Eurobarometar br. 79

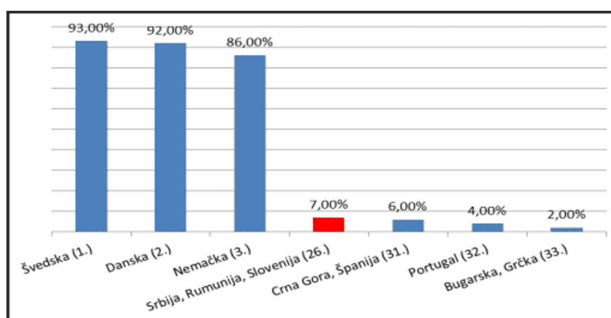
Pa tako, 88% Italijana smatra da je stanje EU ekonomije veoma ili donekle loše, uz 87% Portugalaca i 86% Šveđana. Interesantno je da građani Švedske u velikoj meri smatraju da je stanje njihove ekonomije u mnogo boljem stanju nego stanje ekonomije EU (80% na prema svega 13%).

Ovo se može nadovezati na distinkciju između percepcije građana o stanju u njihovim nacionalnim ekonomijama i kako vide ekonomiju EU. Naime, na pitanje „Da li je ekonomska situacija u vašoj zemlji generalno bolja ili lošija od proseka koji postoji u EU“, najpozitivnije mišljenje o svojim ekonomijama dali su upravo Šveđani, koji u 93% smatraju da je njihova nacionalna ekonomija bolja od ekonomije EU u celini, a odmah ispod njih su Danci sa 92%, dok je za mnoge očekivano, na trećem mestu Nemačka sa 86%. Nemci i Šveđani u ubedljivo najvećem procentu takođe misle i da je njihova ekonomija u veoma boljem stanju od EU ekonomije (31% i 27%), ostavljajući daleko Luksemburg sa 17% onih koji misle da ekonomija te države veoma bolja od ekonomije EU.

Sa druge strane, države koje podnose najveći teret ekonomske krize i radikalnih ušteda i

rezova, poput očekivano Grčke, ali i Bugarske, u najmanjoj meri misle da je njihova ekonomija u boljem stanju od evropske. Odmah iznad je Portugal sa 4%. Ovo pokazuje da su građani i te kako svesni problema u kojoj se njihova država nalazi. I pored kritika koje Nemačka daje ostalim članicama EU, pre svega Grčkoj, i pored kritika na raspodelu budžeta, prosečan građanin Nemačke je tako, uz Šveđane i Danci veoma svestan da živi bolje od proseka u EU, kao i da su njihove ekonomije ipak stabilnije od većine drugih u EU. Ovaj pokazatelj može biti značajan u budućnosti, ukoliko bi došlo do bilo kakve inicijative koja bi uključivala neki vid stvaranja Evrope u „dve brzine“ ili „dve Evrope“, poput ideje prošlog francuskog predsednika Nikole Sarkozyja o formiranju Evrope od „federalnog“ jezgra 17 članica evrozona i „konfederalne“ spoljne zone, od ostalih deset (sada jedanaest) članica. Na taj način bi se stvorio neki vid mini – EU, u okviru EU (RTS, 15.11.2011). Sličnog stava je i Nemačka, gde je nemački ministar spoljnih poslova izjavio da: “bi svi imali poziv da učestvuju, ali da postojala mogućnost da se napravi razlika, odnosno da se napravi meni razgovora, koji bi omogućio zemljama da odaberu koliko će intenzivno ili brzo usvajati promene” (Euractiv, 10.11.2011).

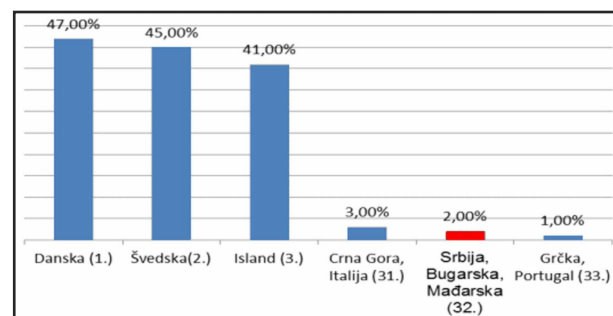
Nemačka Kancelarka Angela Merkel je posle pobeđe na izborima u septembru 2013. izjavila da neće menjati svoju politiku prema južnoj Evropi, traumatizovanoj dugovima, štednjom i depresijom (ekonomski i psihološki). Osvrćući se na rezultate Nemačke koja je smanjila svoje troškove po jedinici rada i unapredila svoju konkurentnost, jednostavno je izjavila: „I drugi mogu da urade ono što smo mi već uradili“ (Peščanik, 05.10.2013).

Procenat građana koji smatraju da je njihova nacionalna ekonomija bolja od ekonomije EU

Izvor: Eurobarometar br. 79

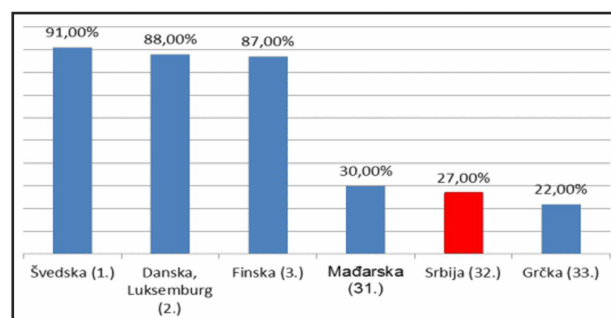
Imajući u vidu da najveći broj građana oseća posledice finansijske krize i u svom domaćinstvu, tri pitanja koja se postavljaju u Eurobarometru oslikavaju koliko kriza pogađa poslodavce, potrošače, porodice i na kraju samog pojedinca. Od ispitanika je traženo da ocene: 1. situaciju na poslu, 2. finansijsku situaciju sopstvenog domaćinstva i 3. zaposlenost u državi.

Procenat građana koji su veoma zadovoljni situacijom na svom poslu

Izvor: Eurobarometar br. 79

Najmanje za svoj posao strahuju građani tri skandinavske zemlje, Danci, Šveđani i Islandčani, sa gotovo polovinom onih koji se ne brinu da li će izgubiti posao, i zadovoljni su istim, dok, bar po rezultatima, za svoj posao najviše treba da brinu Grci, Portugalci, kao i Srbi, Bugari i Mađari.

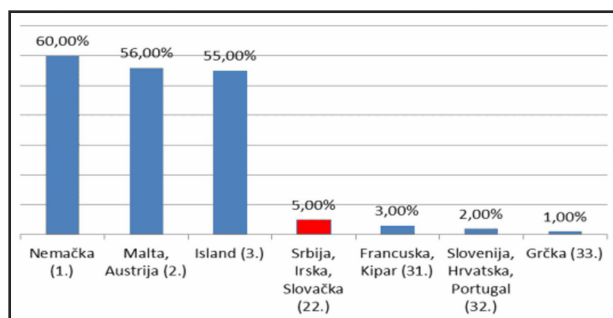

Procenat građana koji ocenjuju finansijsku situaciju svog domaćinstva kao dobru

Izvor: Eurobarometar br. 79

Zaposlenost kao problem u državi građani vide malo drugačije. Na ubedljivom prvom mestu kao država koja smatra da je situacija sa zaposlenošću dobra je - Nemačka. 60% Nemaca zadovoljno je situacijom sa zaposlenošću, a na drugom mestu je Austrijanci i Maltežani sa 56%. 5% građana Srbije ističe da su zadovoljni situacijom sa zaposlenošću u Srbiji, što je bolje

od na primer, Grčke sa 1%, ali i bližih suseda Slovenije i Hrvatske, sa 2%, pa i Francuske, sa 3%.

Procenat građana koji ocenjuju situaciju sa zaposlenošću u državi kao dobru
Izvor: Eurobarometar br. 79

Preferencije + institucije = ishodi

Kao što se može videti, navedeni uzorak od deset najznačajnijih analiza javnog mnjenja u Eurobarometru dovodi nas do situacije gde se zaista mogu videti značajne razlike između društava u evropskim državama. Na prvi pogled, zaista postoji pozitivna korelacija između stepena razvijenosti nekog društva i poverenja u institucije i zadovoljnošću građana njima. U svim anketama prvih nekoliko mesta redovno zauzimaju skandinavske države (Švedska, Island, Danska ili Finska), ili pak Nemačka ili Holandija. Na dnu su redovno Portugal, Kipar ili zemlje na Balkanu. Grčka ekonomija je izgubila 25% BDP-a, nezaposlenost mladih je prešla 70 odsto, a zaduženost države je dostigla 175% BDP-a. U Grčkoj su socijalna beda i politički ekstremizam neizbežni (Peščanik, 05.10.2013).

Zašto je to tako? Moglo bi se zaključiti da u društvima severa Evrope postoji veća zadovoljenost državom jer su i institucije tih država uspešnije. Ljudi u ovom slučaju veruju u institucije jer su one već delotvorne i uspešne (Marković, 2012:190). Opet, drugi zaključak na koji nas navodi ova analiza jeste da građani daju *naslepo blanko poverenje* instituciji zbog početne premise da će institucije raditi po preferencijama političkih učesnika, tj. da će institucija u koju postoji verovanje da će raditi u skladu sa nadanjima građana, to poverenje i opravdati. Tako politika postaje trajni proces koji se može objasniti jednačinom:

$$\text{preferencije} + \text{institucije} = \text{ishodi}$$

Slično klasičnoj jednačini sa nepoznatima;

- Ukoliko se promene preferencije, promeniće se i ishodi, čak i ako institucije ostanu neizmenjene
- Ukoliko preferencije ostanu nepromenjene, ali se promene institucije, opet će se promeniti ishodi (Hiks, 2007:190)

Preferencije građana u celoj Evropi su se drastično promenile sa izbijanjem globalne krize 2008. Učesnici sada biraju postupke kako bi maksimalno uvećali svoje preferencije, a samim tim i ishode, najčešće na uštrb drugih u društvu. Poslednjih godina smo svedoci ubrzanog rasta ekstremno desnih partija, od kojih su neke i na vlasti. Iako se mogu razlikovati po pitanju fiskalnog i socijalnog uređenja, ubedljiva većina njih je pre svega euroskeptična, ksenofobična i veliki protivnik imigracije. Ekstremno desne partije svoju popularnost doživljavaju i kroz vid protesta koji građani žele da izraze prema postojećoj vlasti. Oni glasom za takve partije glasaju *protiv* nekoga, radije nego da glasaju *za* nešto. Nezaposleni, marginalizovani tako traže *žrtvenog jarca* koga bi optužili za njihove neuspehe, a manjinske grupe poput Roma, verskih manjina ili homoseksualaca su idealne za to. U programima ekstremno desnih partija građani nalaze rešenje za svoje strahove i bes (The Guardian, 24.09.2010). Ono što bi rekli naglas, a nije politički korektno, mogu da urade iza glasačkih paravana u tajnosti. Sličnu situaciju imali su i istraživači javnog mnjenja pred izbore u Srbiji. Redovno su najveće greške bile kod ultra desnih partija, jer je kod anketa *licem u lice* građane često bilo sramota da kažu da bi glasali za takve partije. Oni su negde sami znali da je to što rade *pogrešno*, ali u tajnosti svoja četiri zida nisu imali problem sa tim.

Čak i u Skandinaviji, ili Holandiji, *Partija Slobode* koja se zalaže za zabranu Kurana, uvođenje poreza na feredže i tradicionalne muslimanske marame, oduzimanje državljanstva Holanđanima muslimanske veroispovesti, i strožije uslove za imigraciju, osvojila je 15,5% glasova. 2011. godine bili su treća partija po snazi u holandskom parlamentu. U Švedskoj, partija *Švedskih Demokrata* sa sloganom „Sačuvajmo Švedsku za Šveđane“ (Keep Sweden Swedish), zalaže se za ukidanje šengenskog sporazuma, i uvođenje graničnih kontrola.

Zanimljivo je ipak, da se iako desno orijentisana, ne zalaže za razgradnju švedske države blagostanja. 2010. godine osvajaju 5,7% glasova. Danska narodna partija je uspela da se izbori da danski imigracioni zakoni postanu jedni od najčvršćih u Evropi. Takođe je uspela da se izbori za ponovno instaliranje graničnih kontrola, kada je Danska (suprotno šengenskom sporazumu) uvela povremene provere građana. Ipak, ni ova partija se ne zalaže za ukidanje države blagostanja, podržavajući pre svega zdravstvenu zaštitu. Konačno, Finska partija *Pravi Finci*, zalaže se za ukidanje pomoći „beskorisnim državama“ poput Grčke ili Portugala. Njihova ideologija zasniva se na protivljenju abortusu i homoseksualnosti. Rešenje za niske stope nataliteta u Finskoj oni vide u tome da žene napuštaju školovanje i uče manje da bi mogle da više rađaju i posvete se deci. Trenutno su treća po snazi partija u finskom parlamentu ([Business Insider](#), 11.07.2011).

Ovakve ideje koje sve više dobijaju na značaju ne treba da čude. Evropski zvaničnici su spremni zarad čistog pragmatizma da zažmure na jedno oko i olako puste niz vodu *evropske vrednosti* smatrajući da ideja EU pre svega počiva na ekonomiji. U Mađarskoj se tako usvajaju zakoni koji se graniče sa rasističkim ([Novi magazin](#), 01.10.2013), oni kojima se smanjuje nadležnost Ustavnog suda, jednog od poslednjih čuvara od samovolje premijera Viktora Orbana, i koji verovatno ni u ludilu ne bi promakli Briselu početkom dvehiljaditih kada je prvi put u istoriji EU uvela sankcije jednoj državi članici – Austriji. Ekonomija i izlazak iz krize su već niz godina u prvom planu.

Slična je situacija i sa Srbijom. Centar za evroatlantske studije je tako u više navrata upozoravao na katastrofalne posledice Zakona o osnovama uređenja službi bezbednosti, gde bi sekretara Nacionalnog Saveta za Bezbednost imenovao predsednik Srbije, a ne da na to mesto po automatizmu dolazi šef kabineta prvog čoveka države, što je bila ranija praksa. Šef Bezbednosno Informativne Agencije je takođe smenjen po dolasku novih vlasti, iako je njegov mandat sa razlogom pet godina jer to predstavlja dodatni mehanizam zaštite nezavisnosti rada ove institucije. Ista situacija se

dogodila i sa Guvernerom Narodne banke Srbije. Sve ove smene i potezi prošli su gotovo nezapaženo u Briselu, ali i dobili podršku u nekim intelektualnim krugovima u Srbiji, koji su smatrali da je neophodno prvo rešiti pitanje odnosa sa Kosovom, te da sve ostalo treba, bar na kratak rok zanemariti. U tom smislu sve pohvale od EU koje dobijaju nove vlasti treba posmatrati pre kao političke, a ne kao izraz istinske i kvalitetne reforme koja se desila.

Umesto zaključka – ekonomija iznad svega

U tom smislu, EU ne bi trebalo da zaboravi da je jedno od osnovnih načela na kome počiva i solidarnost. Nastala kao odgovor na ljudska i fizička razaranja koja su u državama osnivačima bila i najveća, države poput Francuske i Nemačke su imale najviše koristi od mira nego što se očekivalo da će im doneti ekonomska i politička integracija u Evropi (Hiks, 2007:157). Odstupanje od proklamovanih *evropskih vrednosti* tako bi moglo imati dalekosežne posledice po čitavu Evropu. Nakon II svetskog rata, a pogotovo posle pada berlinskog zida, Evropski kontinent sa svim svojim manama ipak je jedno od najslobodnijih društava na svetu. Bez obzira na razlike koje postoje između država u Evropi, sve su svesne da su veoma zavisne jedna od druge i da konflikt u jednoj od država lako može da ostavi posledice u drugoj. Upravo bezbednost, i sigurnost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava jesu istinske vrednosti, a daleko manje je to samo prostor boljeg života ([Slobodna Evropa](#), 25.03.2007). Sama činjenica da na tlu EU i posle više od pola veka nije bilo oružanih sukoba između država članica dovoljan je razlog da Srbija, koja je samo u proteklih 20 godina neposredno učestvovala u četiri rata, pristupi toj tvorevini. Međutim, *obećanje* koje bi Srbija dala da neće učestovati u oružanim sukobima sa državama članicama ipak nije dovoljno. Kada se konačno reši pitanje Kosova, ostaće gomila nerešenih pitanja sa kojima se treba uhvatiti u koštac. Najgore što može da se desi jeste da kriterijum za ulazak u EU postane toliko nizak, gde bi se države primale po političkim i nekim drugim osnovama, a ne na osnovu jasno zadatih kriterijuma. U tom slučaju u narednim decenijama bi se ponovila situacija

sa Grčkom, koja je osamdesetih primljena pre svega na osnovu interesa Zapada da u borbi sa Istokom ostvari preimućstvo kontrolišući Mediteran, a bez jasno zadatih kriterijuma, ili Rumunije i Bugarske koje imaju izlaz na strateški važno Crno more i članice su NATO. Primanjem, pre svega država Zapadnog Balkana koje bi bile nepripremljene za ulazak značilo bi seču grane na kojoj EU sedi.

IZVORI:

Biherl Wolfgang, 2004. Evropa od A do Š. Fondacija Konrad Adenauer

Busek Erhard. 2007. Otvorena kapija ka istoku, Clio.

Entoni Smit. 1991. Nacionalni identitet. Penguin

Hiks Sajmon. 2007. Politički sistem Evropske unije. Službeni glasnik.

Lipset Sejmur Martin, Džejms M. Lejkin. 2006. Demokratski vek. Aleksandrija press.

Malešević Siniša. 2004. Ideologija, legitimnost i nova država, Fabrika knjiga.

Marković, Predrag J. 2012. Trajnost i promena. Službeni glasnik.

Neš Kejt. 2006. Savremena politička sociologija. Službeni glasnik.

Radoman, Marina. 2011. Stavovi i vrednosne orijentacije srednjoškolaca u Srbiji. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.

Spasojević Dušan. 2008. Godišnjak fakulteta političkih nauka. FPN.

Stojanović Dubravka. 2008. Kaldrma i asfalt. Čigoja štampa 2008.

Vajdenfeld Verner, Vesels Wolfgang. 2004. Evropa od A do Š. Konrad Adenauer Fondacija.

Kurt Bassuener i Bodo Weber

JOŠ UVEK NIJE GOTOVA STVAR: KOSOVO I SPORAZUM PRIŠTINA - BEOGRAD

CEAS uz dozvolu [Saveta za politiku demokratizacije](#) iz Berlina, u celini prenosi analizu sporazuma između Beograda i Prištine pod nazivom „Još nije gotova stvar – Kosovo i sporazum Priština – Beograd“.

Sporazum između Prištine i Beograda, uz posredovanje Evropske Unije, u aprilu 2013 godine, otvorio je vrata rešavanju spora oko statusa između Srbije i Kosova i deblokirao put obe zemlje ka integraciji u EU. Ovaj izuzetan razvoj je omogućen ponovnim paljenjem prethodno zamrznutog sukoba, reaktivnim, ali konzistentnim nemačkim vođstvom - uz jaku britansku i američku podršku - i političkim promenama u Srbiji. Dijalog Priština – Beograd drži obećanje kao mehanizam koji bi, zajedno sa bilateralnim pritiskom i prilagođenim procesom proširenja EU, mogao na kraju, da dovede do pune normalizacije između Kosova i Srbije. Ali, ovo još nije gotova stvar – kako su pokazali događaji posle potpisivanja sporazuma u aprilu i plana za sprovođenje u maju. Zbog dešavanja od leta, proces je dostigao tačku na kojoj bi on ozbiljno mogao da posustane, preteći teško stečenoj funkcionalnosti države Kosovo i mirnoj integraciji većine kosovskih Srba, kao i zadržavanju spora oko statusa sa Srbijom. Sada je vreme da se te pretnje ugase jednom za svagda.

Da bi se dotle stiglo, potreban je određen broj ključnih koraka u periodu nakon lokalnih izbora zakazanih za novembar:

- Potrebno je da Nemačka, Ujedinjeno kraljevstvo i Sjedinjene države budu neposredno angažovane kako bi se sprečilo da budući proces dijaloga promeni pravac u pogrešnom smeru.
- Potrebno je da navode osnovne elemente jedinog prihvatljivog ishoda: celovit suverenitet Kosova, potpuno uključnje kosovskih Srba u državne institucije Kosova, i potpuna normalizacija odnosa između Prištine i Beograda – tj., obostrano priznavanje.
- Zajednički nemačko - britanski predlog platforme za pregovore o pristupanju, sa Srbijom moraju da izgrade osnov za srednjeročnu i dugoročnu strategiju.
- Nakon opštinskih izbora i implementacije sporazuma iz aprila, međunarodna pažnja mora da se fokusira na obezbeđivanje potpunog povlačenja srpskih bezbednosnih struktura sa Kosova i raspuštanje srpskih paralelnih struktura.
- Kancelarija Catherine Ashton bi trebalo da inicira pregovore o drugom sporazumu Beograda i Prištine koje bi započele početkom 2014 godine. Pregovori bi trebalo da se koncentrišu na raspuštanje i / ili integraciju ostataka srpskih paralelnih struktura (zdravstvo, obrazovanje, penzije, itd) u sistem kosovskih institucija kao i na transformaciju finansijske podrške Srbije kosovskim Srbima.
- Brisel mora da sprovodi jasnu podelu rada u okviru dijaloga između političkih razgovora na visokom nivou i razgovora radnih grupa o tehničkim detaljima.
- EU mora da se suoči sa demokratskim nedostacima Kosova. To mora da obuhvati reformu izbornog sistema u 2014 godini, kao i širok spoljni nadzor sledećih opštih izbora.
- EU se mora suprotstaviti zahtevima Prištine za zatvaranje EULEX-a u 2014-oj godini. Umesto toga, trebalo bi iskoristiti trenutak da se misija unapredi i preusmeri svoj izvršni mandat na oblasti ključne za učvršćivanje vladavine prava na Kosovu.

Sporazum između Prištine i Beograda, uz posredovanje Evropske unije u aprilu 2013.,¹ zajedno sa planom za sprovođenje dogovorenim u maju, otvorili su vrata obema zemljama da nastave ka članstvu u EU. Za Srbiju to znači pregovore kao kandidata. Za Kosovo, to znači pregovore o Sporazumu za stabilizaciju i pridruživanje. Oba su izražena u zaključcima saveta EU iz juna meseca.²

Ovo, za EU, predstavlja jedinstven napredak u tekućem sporu Srbija - Kosovo. Nasilni nemiri na severu Kosova u leto 2011. godine dali su podsticaj za radikalne promene. Nemačka kancelarka Angela Merkel reagovala je na napad na trupe nemačkog KFOR-a, nedvosmisleno govoreći predsedniku Srbije, Borisu Tadiću, da će aspiracije njegove zemlje prema EU biti na čekanju sve dok ne dođe do velikog napretka ka potpunom rešenju spora oko statusa Kosova. Kao što je jedan ispitanik rekao - „Nemačko buđenje promenilo je dinamiku.”³ Uprkos tome što je reaktivna, ova politika je bila odlučna, čineći mogućom pretpostavku EU o neprikosnovenoj zapadnoj vodećoj ulozi na Kosovu. SAD su smanjile svoju ulogu dominantnog međunarodnog igrača prebacivanjem u ulogu usmerenu na podržavanje agende EU. Nemačka, uz snažnu podršku Velike Britanije, redefinisala je uslove angažovanja EU. Novi pristup je bio iskren i čvrstog uslovljavanja.

Političke promene u Beogradu 2012. godine dodale su završan neophodan sastojak. Nova Vlada, koju formalno vodi lider Socijalističke partije Srbije, Ivica Dačić, ali kojom dominira potpredsednik Vlade, Aleksandar Vučić, i Srpska napredna stranka, pragmatično su odgovorili na novu realnost.⁴ Svi ovi faktori omogućili su službi EU za spoljne poslove da posreduje u dogovoru

između Beograda i Prištine. Bez nove čvrstine iz Berlina, sporazum se nikada ne bi toliko sklapao.

Ipak, sporazum iz aprila je daleko od gotove stvari. Ovaj politički pregled nastoji da ukaže na dosadašnje teškoće u sprovođenju dogovora kao i na problematične elemente dogovora i opasnosti. Iako najavljivan kao veliki korak ka rešavanju spora Srbija-Kosovo, sporazum bi mogao da odloži konačan račun – osim ukoliko glavne zapadne prestonice ne poklone odgovarajuću pažnju i izvrše potreban pritisak.

Zamke

Institucionalne garancije Srbima – potencijalne pretnje funkcionalnosti Kosova

Primenu sporazuma pogodile su brojne prepreke i kašnjenja. Nekoliko njegovih odrednica još nije ispunjeno, a postoje i nerešena pitanja tumačenja odredbi sporazuma; to je postalo izvor nesuglasica između Beograda i Prištine, što je dovelo do daljih odlaganja. Na osnovu toga, opštinski izbori na severu, koji treba da se održe istovremeno sa izborima širom Kosova 3. Novembra (sa drugim krugom 1. decembra), postali su centar pažnje, uz mnoga druga ključna pitanja koja se zaustavljaju do nakon izbora. Ovo ostavlja vrlo malo vremena da se sporazum u potpunosti primeni do kraja 2013. godine, dogovorenog roka.

I dok stavovi unutar albanskih opozicionih stranaka o sporazumu variraju, od prihvatanja koncepta dijaloga uz zabrinutost zbog detalja (Demokratski Savez Kosova - DSK) do otvorenog odbijanja (Samoopredeljenje), sagovornici su preneli skoro univerzalni kriticism i nezadovoljstvo tokom i pravcem procesa u Ustupci Prištine i Brisela Beogradu, koji odstupaju od postojećeg ustavnog poretka Republike Kosovo i mogli bi da imaju negativne

¹

<http://www.europeanvoice.com/page/3609.aspx?&blogitemid=1723>

²

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/EN/genaff/137614.pdf

³ Intervju sa kosovskim medijskim ličnostima, Priština, septembar 2013.

⁴ Videti Bodo Weber, "A date for Serbia? Conditionality, German leadership and Serbia's path to the EU", DPC Policy Paper, June 2013. Dostupno na

<http://democratizationpolicy.org/images/policybriefs/serbiapolicy.pdf>

⁵ DPC je obavio preko 30 intervju-a na Kosovu u periodu septembar-oktobar 2013. sa lokalnim civilnim društvom, političkim liderima i zvaničnicima/službenicima i predstavnicima međunarodne zajednice različitih rangova.

posledice na buduću funkcionalnost države, danas generišu više brige među kosovskim Albancima i nekim stranim posmatračima nego što jesu kada je dogovor bio potpisan.

Većinske srpske opštine, četiri severno od Ibra i šest južno od reke, koje su u potpunosti integrisane u structure Republike Kosovo, činiće Zajednicu srpskih opština (ZSO) nakon izbora novih, direktno izabranih predsednika opština i skupština opština. Policija na severu treba da bude integrisana u Kosovsku policiju, sa regionalnim komandantom koga bira ZSO. Ovo deli regionalnu policijsku komandu predviđenu kosovskim zakonima duž reke Ibar na severnu, srpsku i južnu, albansku, komandu. Pravosuđe severnog Kosova bi takođe trebalo da se integriše u kosovsko pravosuđe, iako bi podjedinica Apelacionog suda koji je na državnom nivou u Prištini, u kojoj bi radila većina srpskih sudija, bila deo strukture. Ovaj element je izazvao oštre kritike mnogih Kosovara, koji kažu da to potkopava integritet pravosudnog sistema, uključujući i načelo jednakosti pred zakonom.⁶

Vraćanje Srbije nazad na Kosovo

Sporazum uključuje implicitnu, ali centralnu protivrečnost koja zabrinjava mnoge Kosovare, uprkos priznanju da bi to moglo predstavljati nužno zlo: sa ciljem da pridobiju Srbe na Kosovu, a posebno na severu, da sarađuju u sprovođenju sporazuma koji će ih na kraju dovesti do integracije u Republiku Kosovo, nakon što im je Beograd tri decenije govorio da su nedeljivi deo Srbije, angažovanje Srbije na Kosovu mora da se poveća – na neko vreme. 10. septembra 2013. godine, Vlada Srbije je otpustila predsednike opština i skupština opština u četiri severne opštine (Severna Mitrovica, Zubin Potok, Zvečan i Leposavić) zbog neprestanog otpora protiv aprilskog dogovora i mobilizacije protiv izbora.⁷ Beograd je pod svoju kontrolu stavio pripremni tim za ZSO, iako plan za sprovođenje predviđa jednaku ulogu i za

Prištinu. Nijedan od ovih poteza nije izazvao bilo kakvu приметnu reakciju Prištine.

Ipak, aktivnosti Vlade Srbije da promoviše izlaznost birača na lokalne izbore u četiri severne opštine - da bi dobili legitimne opštinske vlasti i spreče neuspela sprovođenja aprilskog sporazuma - izazvale su sumnju u istinitost njenih pravih motiva. Beograd je sastavio listu srpskih kandidata za srpske opštine na severu i jugu, uglavnom od pripadnika srpskih paralelnih institucija na Kosovu. Njeno promovisanje kao zajedničke, jedinstvene liste za Srbe na Kosovu, izazvalo je široko rasprostranjen otpor - drugih srpskih stranaka i lista na Kosovu, vodećih država članica EU, uključujući Nemačku, i kosovske Vlade. Pod pritiskom Centralne izborne komisije (CIK) u Prištini, lista, čiji je naziv u početku bio "Srbija" preimenovana je u "Građanska inicijativa Srpska" (Građanska inicijativa Srpska).

Masovna kampanja zvaničnika srpske vlade za srpsku listu na tlu Kosova je eskalirala sukobom sa Prištinom i pretvorila Aleksandra Vulina, šefa Kancelarije Vlade Srbije za Kosovo i Metohiju, u gromobran za zvaničnike Vlade Kosova. Kampanja Beograda dolazi sa određenom naracijom: izbori su o glasanju za srpske institucije koje će, po prvi put, biti priznate od strane međunarodne zajednice; od strane Beograda podržana zajednička lista je patriotski izbor. Vulin je maksimalno eksploatisao konotacije koje prefiks lista „Srpska” nosi sa sobom, aludirajući na Republiku Srpsku u Bosni i Hercegovini, i u jednom trenutku proglasio „potrebu za kosovskim Dodikom”.⁸ U trci za izbore, zamenik u njegovoj kancelariji, Krstimir Pantić, koji je u isto vreme na čelu srpske liste i u trci je za kandidata za gradonačelnika severne Mitrovice – podigao je tenzije i insistirao na tome da će ZSO biti „entitet”.⁹

Ovo obrtanje iz Beograda stvara konfuziju, posebno među Srbima na severu. Jedan sagovornik je rekao DPC da su Srbi „zbunjeni,

⁶ Intervju sa sagovornicima kosovskog civilnog društva, Priština, septembar 2013..

⁷ Videti Nataša Latković, "Srbi na severu Kosova odlučni da ne idu na izbore 3 novembra, čak i pod pretnjom da budu opozvani", Blic Online, 21 avgust 2013.

⁸

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=08&dd=11&nav_id=741603.

⁹ <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/415232/Pantic-Izbiri-moraju-biti-statusno-neutralni>.

uplašeni od Albanaca, u strahu od gubitka posla. Nema jasne i glasne poruke poslate od strane Beograda”.¹⁰ Strah je i dalje dominantan faktor, hranjen nedostatkom informacija i nizom bombaških napada koji su se dogodili od početka predizborne kampanje. Jedan ispitanik je izjavio da su na severu „ljudi umorni od nasilnika koji ih čuvaju. Oni znaju da su u dubokim (nevoljama). Lideri su pokušali da manipulišu strahom - potkrepljujući tu fantaziju o ‘drugoj Oluji’. Oni nemaju pristup alternativnim stavovima, tako da je strah realan, iako je neosnovan. Imate ljude koji se plaše da idu u Prištinu, Gračanicu.”¹¹ Ironično, samo protivnici izbora, uglavnom Demokratska stranka Srbije (DSS), Vojislava Koštunice, kažu Srbima celu istinu - da su lokalni izbori izbori u političkom sistemu Republike Kosovo i da će voditi ka integraciji četiri opštine. Manje lokalne stranke i liste, nasuprot tome, naglašavaju čisto lokalne teme.

Na jugu Kosova, aktivnosti Beograda imale su različite, ništa manje uznemirujuće efekte. Dve trećine kosovskih Srba živi u šest opština (Gračanica, Novo Brdo, Klokot, Parteš, Ranilug i Štrpce), koje su u potpunosti integrisane u institucionalni sistem Republike Kosovo.

Oni su do sada bili predominantno zastupljeni od Samostalne liberalne stranke (SLS) koja učestvuje u vladajućoj kosovskoj koaliciji i kontroliše većinu opštinskih vlasti. Uprkos kontinuiranom postojanju paralelnih struktura koje finansira Beograd (naročito u obrazovanju i zdravstvu) koji ostaju značajan društveno-ekonomski faktor, tamošnji Srbi su se prilagodili realnosti nezavisne države Kosovo. Danas im srpski zvaničnici govore da se glasanjem za zajedničku listu „vraća Beograd”. Jedan posmatrač je primetio: „Ljudi su zbunjeni. Oni su se preorijentalisali na život na Kosovu, ali veruju u Beograd koji im govori - „Srbija se vraća.”¹² Drugi srpski sagovornik je rekao: „Devedeset procenata Srba će uvek slušati Beograd – oni su prihvatili život u nezavisnom

Kosovu, ali gledaju ka Beogradu... Ovaj aprilski sporazum nas vraća u fazu koju smo već prošli.”¹³

Postoji izvesna logika iza pritiska Srbije na jug - aprilski sporazum je prvenstveno trebalo da integriše četiri severne opštine u Republiku Kosovo, ali u budućoj zajednici (deset) srpskih opština, mogli su završiti u manjinskoj poziciji vis-a-vis šest, po stanovništvu brojnijih južnih opština. Ipak, ovo stavlja SLS pod ogroman pritisak - stranku koja svoje postojanje takođe duguje podršci zapadnih zemalja koje stoje iza aprilskog sporazuma. Njeni predstavnici se osećaju napuštenima. Jedan od njih je izjavio: „Mi Srbi iz ovog dela zemlje smo izdani i od međunarodne zajednice i domaćih partnera u vlasti - PDK (Demokratska partija Kosova).”¹⁴ Izborna kampanja na jugu se tako, prirodno, pretvorila u bitku između aktuelnih srpskih političkih predstavnika koji vladaju u većinskim srpskim sredinama na jugu i beogradske zajedničke liste, u kojoj se čini da obe strane koriste svoje administrativne resurse kako bi izvršile pritisak na građane. Aleksandar Vulin je bio sasvim otvoren o tome u govoru koji je održao na mitingu zajedničke liste u Klokotu, 11. oktobra, u kojem je srpskim biračima objasnio zašto je njihova materijalna korist u glasanju za beogradsku listu: „Ko misli da proda glas zbog paketa brašna, pet litara ulja, jednog vaučera... neka zna da je prodao budućnost svog deteta. Nemoj da nam 50 evra vaučera bude više od 400 evra plate iz Beograda...poslušajte svoju državu kada ti kaže da glasaš - izađi i glasaj”¹⁵

Jedan od ispitanika je, u tom kontekstu, primetio „da se većina građana ne zavarava ovom pričom o ‘povratku Srbije.’ Oni su, uglavnom, pod uticajem nesigurnosti koja se odnosi na nastavak finansiranja njihovih radnih mesta od strane Beograda.”¹⁶

Niti EU, ni SAD se nisu suprotstavile Beogradu u ovim aktivnostima. Jedan zvaničnik EU je protumačio to kao „Beogradski spin neophodan

¹⁰ Politička ličnost kosovski Srbin, oktobar 2013.

¹¹ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

¹² Ibid.

¹³ Intervju sa medijskom ličnosti kosovskim Srbinom, oktobar 2013.

¹⁴ Intervju sa političkom ličnosti, kosovskim Srbinom, oktobar 2013.

¹⁵ <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/412198/Vulin-Zajednica-srpskih-opstina-novi-pocetak-ili-kraj>.

¹⁶ Intervju sa medijskom ličnosti, kosovskim Srbinom, oktobar 2013.

kako bi izvukao potrebne glasove na severu", dok nemački državni službenik nije mogao da vidi „nikakav povratak Beograda na Kosovo."¹⁷ Ipak, različiti sagovornici, Srbi na severu i jugu, su zabrinuti da se razvoj može otrgnuti van kontrole beogradskih lidera, pre svega srpskog moćnika Aleksandra Vučića. „Mislim da je ovo vladin i aparat vladajuće stranke (SNS) na delu, koristeći situaciju radeći ono što tradicionalno rade, a ne strategija koja dolazi sa vrha", rekao je neko.¹⁸ Šta god da je pozadina, ovo u škripac stavlja međunarodnu zajednicu koja je preokupirana odzivom birača na severu.

Nedostatak transparentnosti: nužno zlo ili izvor budućeg sukoba?

Uprkos količini političkog kapitala uloženog u dijalog Priština-Beograd, ili, možda zbog toga, aprilski sporazum i majski plan za sprovođenje, kao i naknadni sporazumi između strana, nisu objavljeni na javni uvid. Aprilski sporazum i majski plan sprovođenja, kao i sporazum o električnoj energiji i telekomunikacijama postignuti u septembru, procurili su u medije. Samo kosovske vlasti su objavile aprilski sporazum i majski plan sprovođenja – ali tek kada su postali deo zakona koji je Narodna skupština izglasala.

Svi drugi sporazumi su došli do šire javnosti uglavnom putem kontradiktornih izjava članova pregovaračkih timova, ostavljajući zbunjenima građane, novinare i pripadnike opozicije na Kosovu.

Ova tajnost se proteže na zemlje članice; one navodno dobijaju malo informacija iz EEAS o procesu – isto važi i za KFOR.¹⁹ Standardno objašnjenje, teško ubedljivo u svetlu učinka EU u drugim slučajevima „posredovanja"²⁰ a koje zvaničnici EU daju kada ih pitaju za razlog, glasi: „To su bilateralni sporazumi. Nije na nama da ih objavimo, već na stranama."²¹

¹⁷ Intervju sa zvaničnicima EU iz zvaničnicima nemačke vlade, Berlin, oktobar 2013.

¹⁸ Intervju i sa sagovornicima kosovskim Srbima, Kosovo, oktobar 2013.

¹⁹ Intervju sa diplomatom države članice EU, Priština, septembar 2013; intervju sa osobljen KFOR-a, oktobar 2013

²⁰ Videti posredovanje Evropske Komisije u slučaju Sejdić-Finci u Bosni i Hercegovini, 10-og oktobra koji je video listu načela objavljeni na website-u Komisije istog dana.

Kosovska Vlada drži čvrst pokolopac na svim informacijama o dijalogu, uključujući i kosovsku parlamentarnu skupštinu. Članovi koje je intervjuisao DPC su приметili da im je aprilski sporazum predstavljen samo par sati pre zakazanog glasanja.²²

Čini se da ovaj pristup odgovara svim učesnicima u procesu – vladama Kosova i Srbije i timu EEAS za fascilitaciju. Birokratske prerogative EU o održavanju maksimalne slobode manevara skovala je transparentnost u pogledu sporazuma za koji se tvrdilo da je u javnom interesu svih zainteresovanih. Jedan diplomata u Prištini je izrazio simpatije prema tajnosti, misleći da će ceo proces postati neizvodljiv, ako to uključuje i države članice. „Ne možete da upravljate pregovorima ako morate da idete u 27 država članica. To bi procurilo, ali i stvorilo otpor i probleme. Dobili biste dosta ponuda da „pomognete", itd. Dakle, nema mnogo izbora nego da ga „stavite u crnu kutiju".²³ Ovaj argument može da važi sve dok se odnosi na proces pregovaranja; ali onda kada postoji stvaran sporazum, tajnost gubi svako opravdanje.

Nedostatak transparentnosti ne samo da podriva poverenje javnosti u sporazume, već stvara i prostor za politički spin svih strana. Osim toga, on omogućava Beogradu da nastavi sa taktičnom prednošću u svakom elementu sporazuma. Na primer, opštinski izbori su proglašeni „statusno neutralnim" od strane Srbije, čak iako se oni, vrlo očigledno, održavaju u okviru izbornog okvira Republike Kosovo.²⁴ Prigovor Srbije na državni grb Kosova na glasačkim listićima i glasačkim kutijama, takođe prati ovu liniju rezonovanja, kao i izborna lista „Srbija".²⁵ Građani Kosova, kao i drugi spoljni posmatrači, mogu samo da nagađaju šta je dogovoreno o tome, kao i o mnogim drugim kontroverznim pitanjima.

²¹ Intervju sa kosovskim medijskim ličnostima, Priština septembar 2013.

²² Intervju sa političkom ličnosti, Kosovarom, Priština, septembar 2013.

²³ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

²⁴ Intervju sa evropskim zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

²⁵ Ibid.

Neobjavljivanje svih relevantnih javnih sporazuma je kontraproduktivno za kosovsku Vladu, koja je mnogo uložila u uspeh dijaloga sa Srbijom. Nedostatak transparentnosti podstiče zbunjenost širom Kosova – stvaranjem straha među kosovskim Albancima, stavljanjem vetra u jedra protivnika dijaloga, i raspirivanjem naduvane nade među Srbima na severu o prirodi sporazuma. Legitimnost i poželjnost procesa dolazi pod rastuću sumnju među kosovske Albance – a ne samo od protestnih stranaka kakva je Vetevendosje. To jednako stvara konfuziju u Srbiji, iako je javna zabrinutost, razumljivo, izgleda znatno manja nego na Kosovu.²⁶ Pritisci koji rezultiraju iz neodstatka jasnoće, uključujući i pokušaje da se traži taktička prednost, će na kraju narušiti kakvo god poverenje je razvijeno, čineći dalje sprovođenje manje, kamoli dalji napredak, puno težim.

Crna kutija pregovaračke kulture EU

Osoblje EEAS-a, posvećeno dijalogu Priština-Beograd je i dalje veoma malobrojno, uprkos rastućoj složenosti postignutih sporazuma, i raslo je sa „dva i po“ na „sedam“ od potpisivanja originalnog sporazuma i plana sprovođenja.²⁷ Proces nadgleda sama Ketrin Ešton, zajedno sa svojim izaslanikom za proces, Fernandom Gentilinijem. Oboje su detaljno upravljali pregovaračkim procesom, na neobično visokom stepenu. Upravljanje pregovorima od strane EU je obuhvatalo razgovore iza zatvorenih vrata, u skladu sa opštom diplomatskom praksom. Međutim, više sagovornika zauzelo je negativan stav o stepenu u kojem Gentilini kontroliše protok informacija sa tih razgovora; sagovornici su bili osoblje EEAS-a i zvaničnici EU na Kosovu.²⁸

Odgovarajuća stručnost iz EU o policiji i pravosudnim pitanjima je uključena u dijalog tek

nakon što su dogovorena dva osnovna dokumenta u aprilu/maju, što je proizvelo greške koje su se mogle izbeći, a koje su stvorile probleme za sprovođenje. Na primer, postoje razlike između pravosudnih elemenata u aprilskom sporazumu i majskom planu implementacije. Ovo poslednje podrazumeva formiranje osnovnih sudova u opštinama sa srpskom većinom²⁹ – jasno kršenje Ustavom utvrđene sudske strukture na Kosovu, u kojoj su osnovni sudovi regionalni sudovi koji se prostiru u brojnim opštinama.³⁰ „Ovo je potpuno besmisleno sa stanovišta organizacije pravosuđa“, rekao je jedan međunarodni zvaničnik.³¹ Implementacija ovog aspekta dogovora zbog toga stagnira. Vladin zvaničnik je rekao DPC-u: „Ne biste verovali kakve smo materijalno nepodržane predloge dobili od EEAS-a tokom dijaloga.“³²

Takođe se čini da je ponašanje kosovske Vlade u razgovorima oslabilo njenu pregovaračku poziciju. Brojni sagovornici, kosovski i inostrani, istakli su da kosovski pregovarački tim redovno dolazi na razgovore nepripremljen.³³ „Oni moraju da shvate da imaju pravo glasa“, rekao je jedan kosovski političar. „Izgleda da oni imaju osećaj da Ešton treba da predloži, a ne oni.“³⁴ Time navodno nije uspeo da obezbedi učešće tačkama dnevnog reda; dolaze bez informativnog materijala; i prilično su tihi tokom razgovora.³⁵ Jedan sagovornik protumačio je ovaj stav kao očekivanje da će EU i drugi članovi međunarodne zajednice (posebno Nemačka, SAD i Velika Britanija) da štite interese Kosovara.³⁶ To je dalo prednost Srbiji i podstaklo Brisel na nagodbu više nego što je dobro za političke ciljeve EU. Kosovski zvaničnici koji su intervjuisani za ovaj politički dokument priznali su da je pozicija njihovog pregovaračkog tima slabija, ali su ukazali i na strukturalni nedostatak

²⁶ Intervju sa zapadnim zvaničnicima koji se nalaze u Beogradu, Prištini, septembar 2013.

²⁷ Intervju sa evropskim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

²⁸ Intervju sa evropskim i zapadnim zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

²⁹ Intervju sa nekoliko zvaničnika EU, Priština, septembar 2013.

³⁰ Intervju sa zapadnim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

³¹ Intervju sa međunarodnim zvaničnikom, Priština,

septembar 2013.

³² Intervju sa zvaničnikom Vlade Kosova, Priština, oktobar 2013.

³³ Ispitanici iz kosovskog civilnog društva i međunarodni ispitanici, Priština, septembar 2013. ³⁴ Intervju sa kosovskom političkom ličnosti, Priština, septembar 2013.

³⁵ Intervju sa kosovskom medijskom ličnosti, Priština, septembar 2013.

³⁶ Intervju sa kosovskom medijskom ličnosti, Priština, septembar 2013.

– istorijski jaču birokratsku tradiciju Srbije. Jedan od njih je rekao: „Čak je i jedan od naših savetnika iz Hrvatske priznao da svaki put kada jedna Hrvatska delegacija sedne za pregovarački sto sa Beogradom u Briselu, oni na kraju izađu gubeći”³⁷.

S obzirom na to da se proces implementacije zakomplikovao i usporio tokom leta, stiće se utisak da EU nije uspela da postavi crvene linije, a kancelarija Eštonove se povukla u tipičan EU režim dijaloga „posrednika”. Izgleda da je ovo ukorenjeno u strukturalno nagibanje koje karakteriše pregovaračku postavku EU: i dok je dijalog u Briselu zvanično organizovan kao bilateralni pregovarački proces, uz EEAS u tradicionalnoj ulozi posrednika, on je, u stvari, vođen od strane nemačkog liderstva u EU (uz podršku Velike Britanije i SAD). Berlin sa svojim saveznicima definiše opšti pravac, postavlja crvene linije i preduzima ključnu komunikaciju sa Beogradom i Prištinom. Ali, da bi ovaj komplikovani proces tekao glatko i da bi se izbegla odstupanja i zastoji, Berlin bi trebalo da se angažuje u stalnom detaljnom upravljanju na višem nivou, što je izvan kapaciteta Berlina, kako je u razgovoru sa DPC priznao vladin zvaničnik.³⁸

Drugi problem vezan za ovaj nagib je redovna isprepletanost političkog dijaloga na visokom nivou i tehničkih pregovora o detaljima, kako ističe jedan evropski zvaničnik: „Način na koji EU vodi ovaj proces nije dobar. Cela poenta onoga „svaka strana će regulisati prema sopstvenim zakonima” je bila o tome da ne mora da se razgovara o svim tim detaljima.”³⁹ Sagovornik dodaje da je ovaj pristup bio „sistemska greška”. „O mnogim pitanjima je jednostavno trebalo definisati crvene linije, reći da je pitanje državnosti Kosova završeno i pustiti delegacije da pregovaraju o rešavanju tehničkih detalja. Umesto toga, mi smo zaglavili u tehničkim razgovorima koji su onda izneseni na sto da se rešavaju na sastancima premijera u Briselu.”⁴⁰

³⁷ Intervju sa zvaničnikom vlade Kosova, Priština, oktobar 2013.

³⁸ Intervju sa zvaničnikom/službenikom nemačke vlade, Berlin, oktobar 2013.

³⁹ Intervju sa evropskim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

⁴⁰ Intervju sa evropskim zvaničnikom, Priština, oktobar 2013.

Zakon o amnestiji

Jedan od zahteva koji je postavljen u aprilskom sporazumu je amnestija za one koji su prekršili kosovske zakone na severu. Postojala je norma da se, na primer, ne plaćaju računi za komunalne usluge. Logika uklanjanja ove prepreke za integraciju severa sa ostatkom Kosova je bila jasna. Ali, uslov je Vlada iskoristila za svoje potrebe, a prvobitno je bio pripremljen da bude daleko otvoreniji nego što se tražilo sporazumom. Efekat bi bio da se amnestiraju teški zločini širom Kosova. Vladajuća stranka, Demokratska partija Kosova (DPK), je ugostila članove i pomagače, koji će imati koristi od ove amnestije, uključujući i devet predsednika opština koji službuju. Veći deo opozicije Kosova bi takođe imao koristi.⁴¹

EU i ostatak međunarodne zajednice su time bili stavljeni u „loš položaj, koji je pretio dijalogu”, prema rečima ispitanika. Jedan diplomata je primetio: „Problem je u tome što je ishitren... Amnestija za cijelo Kosovo – stvorili smo štap da njime udaramo sebe po leđima. Početni nacrt je bio prilično poguban. Dakle, bilo je polemike. Ovo je veoma nezgodna oblast.” Naš sagovornik je nastavio: „Pravnici EU su bili deo pisana verzija procene – nijedan sagovornik nije rekao da ju je video.”⁴² Ali, u celini, međunarodna reakcija je bila popustljiva u onome što je smatrano kao potencijalni, veliki korak unazad za vladavinu prava na Kosovu, jer je implementacija aprilskog sporazuma bila ogroman politički prioritet. „Ne možete previše da ulazite u sukob sa svojim lokalnim sagovornicima”, priznao je jedan od ispitanika.⁴³ Drugi je dodao da „nema smisla javno udarati po vladi”.⁴⁴

Nacrt nije uspeo u parlamentu. Drugi nacrt, koji su takođe pregledali pravници EU, doživljen je kao značajan napredak, sužavajući prostor za eksploataciju dodavanjem uslova da uslove ispunjavaju samo oni koji su bili uključeni u delo

⁴¹ Intervju sa kosovskom medijskom ličnosti Priština, septembar 2013.

⁴² Intervju sa zapadnim diplomatama i zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

⁴³ Intervju sa evropskim zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

⁴⁴ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

pobune. Ali, dok je jedan broj sagovornika to smatrao „više zadovoljavajućim načinom“, oni su priznali da „problemi i dalje postoje...“⁴⁵

Prikaz međunarodne nespremnosti da se otvoreno suoči sa onim što su svi priznali kao loš nacrt zakona, teško da je bio ohrabrujuć za one koji su očekivali veću posvećenost zapada da brani svoje proklamovane principe. Ovo iskustvo produbilo je rastuću razočaranost međunarodnom zajednicom, a posebno EU, koju je osetio veći deo kosovskog albanskog civilnog društva.

Šta sledeće?

Integracija severa – nedovršen posao

Sprovođenje sporazuma ostaje opterećeno nesigurnošću, kao što to čini buduća putanja pregovora između Prištine i Beograda. Proces opštinskih izbora će se završiti početkom decembra. Opštinske vlasti, kao i ZSO, će biti formirani početkom 2014. Jedan ispitanik je u septembru otvoreno izjavio da primena aprilskog sporazuma do 31. decembra 2013., kako je dogovoreno, jednostavno nije izvodljiva.⁴⁶

Oblik i priroda ZSO-a se i dalje veoma dovode u pitanje. Policija i sudske strukture na severu će najranije postati operativne do kraja 2013. - i ovo je optimistički scenario. Plan implementacije takođe uključuje i druge rokove koji idu do kraja 2013., iako aktuelna primena konstantno zaostaje. Ipak, krajem decembra, EU planira da odluči o datumu za otvaranje pregovora o pridruživanju sa Srbijom.

Čak i u slučaju da se svi ovi elementi u potpunosti sprovedu na vreme, znatna infrastruktura „paralelnih struktura“ će ostati na Kosovu. Te strukture obuhvataju obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i druge kanale za finansiranje iz Beograda. Postoji hiljade

kosovskih Srba u paralelnim opštinskim upravama i fantomskim agencijama, kako na severu, tako i na jugu, koji su, u suštini, plaćeni za nerad. Mnogi od njih nemaju izgleda za pronalaženje bilo kog drugog posla. Ovo predstavlja veliki društveni problem koji se lako može pretvoriti u politički. Nikakav plan tranzicije trenutno se ne nazire.⁴⁷ Pored toga, brojne kompanije i dalje su registrovane na severu Kosova, koje efektivno živi van zakona kako Kosova tako i Srbije i koji je postao raj za šverc i druge vrste organizovanog kriminala. Mere za rešavanje svih ovih pitanja tek treba da budu predložene, a kamoli dogovorene.

Međutim, očekuje se da će u ZSO-u dominirati sever, i pored većeg broja većinski srpskih opština na jugu.⁴⁸ Jedna od mogućih akcija, koje bi se pokazale naročito problematičnim, je prenos srpskih mnogobrojnih i nerešenih imovinskih zahteva širom Kosova (na primer, preko njenih deset članica opština) na ZSO. Ova ideja je bila lansirana prema određenom broju ispitanika.⁴⁹ Pored toga, neki strahuju da će ZSO iskoristiti nejasnoće da zgrabe vlast na Kosovu. Kako je neko rekao: „Beograd će pripremiti lokalne Srbe da kažu da „sve što nije eksplicitno jeste u nadležnosti ZSO-a““⁵⁰ „Ako bi se realizovale jedna ili obe ove mogućnosti, to bi ispunilo mračne strahove od toga da ZSO postane „entitet“, kakav je Republika Srpska u Bosni i Hercegovini.

Obiluju i pitanja o policiji i sudstvu. Policija na severu tek treba da bude integrisana u Kosovsku policiju.⁵¹ Efikasnost policije na severu je takođe u pitanju; radne snage je malo, dok je jedan pokušaj hapšenja kriminalca bio sprečen od strane masa.⁵² Izazov koji predstavljaju organizovani kriminal i radikalni politički akteri na severu je znatan. „Imate strukture organizovanog kriminala, bezbednosne strukture, radikalne političke grupe, DSS-SRS, ekstremističke organizacije poput „Obraza“ i

⁴⁵ Intervju sa zapadnim diplomatama, Priština, septembar 2013.

⁴⁶ Intervju sa evropskim diplomatom, Berlin, septembar 2013.

⁴⁷ Intervju sa sagovornicima Srbima na jugu i severu i zapadnim diplomatama, Kosovo, oktobar 2013.

⁴⁸ Intervju sa kosovskim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

⁴⁹ Intervju sa evropskim zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

⁵⁰ Intervju sa evropskim diplomatom, Priština, septembar 2013.

⁵¹ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

⁵² Ibid I intervju sa međunarodnim zvaničnicima, Priština, oktobar 2013.

„Naših”, itd – oni su povezani preko novca”, kaže jedan lokalni ispitanik.⁵³ Daleko je od jasnog kako ili kada će se ovo rešiti.

Suprotstavljanje demokratskom jazu Kosova

I dok se Kosovo s pravom kategoriše kao jedna od zemalja koje se kreću napred na Zapadnom Balkanu (zajedno sa Crnom Gorom i Srbijom) od strane Jelka Kacina, MEP, mnogi ispitanici dovodili su u pitanje da li je ova tvrdnja izgrađena na čvrstim temeljima. „Nema državnika, nikoga sa vizijom, nikoga sa koherentnom idejom gde se Kosovo uklapa u okviru regiona”, kako ga neki stavljaju.⁵⁴

Dijalog Priština-Beograd, koji je u toku, istisnuo je sva druga pitanja sa kojima se suočava Kosovo. Ova pitanja uključuju nedostatak demokratske i izborne transparentnosti, što dovodi do rasprostranjenog nepoverenja političkog procesa.⁵⁵ Izborna prevara u 2010. godini dovela je do međupartijskih dogovora za izborne reforme, čiji je svedok bio tadašnji ambasador SAD, Kristofer Del.⁵⁶ Ovaj dogovor nikada nije realizovan, te je tako dalje produbljivao već izraženo političko nepoverenja i nedostatak vere naroda u politiku. Izorno iskustvo iz 2010. dovelo je do dublje međunarodne pažnje na predstojećim lokalnim izborima. Jedan evropski zvaničnik je izjavio da „postoje problemi u sistemu i da nam je potrebna izborna reforma da popravimo sistemske nedostatke.”⁵⁷ EU će širom države izvesti misiju od 100 posmatrača, mada su neki ispitanici mislili da je ovaj broj prenizak.⁵⁸ Političke stranke će izvesti brojne nestranačke posmatrače. Neki sagovornici su izjavili da postoji verovatnoća od nasilja u

slučaju da se izborni proces bude posmatrao kao nepravičan ili na drugi način nekredibilan.⁵⁹ Sprovođenje lokalnih izbora će, nesumnjivo, uticati na opšte izbore 2014., kao i na izgleda za suštinske izborne reforme.

Osim toga, Kosovo pati od sistemske korupcije (kao i njegove komšije).⁶⁰ Kako je jedan opozicioni političar rekao autorima, „problem sa vladom je vladavina – korupcija, veze sa organizovanim kriminalom, nezaposlenost. Ovo je njena slabost. Oni zaista loše upravljaju. Sever nije stvaran problem. Mi ga možemo učiniti katastrofom. To ne mora da bude.”⁶¹ On je dodao da se „odluke donose izvan zvaničnih struktura; donosioci odluka nisu u sistemu. Jedini izuzetak je sam premijer.... Vlada su samo sprovodioci.”⁶² Čak i vladini zvaničnici otvoreno priznaju da „vladavina zakona, organizovani kriminal i državna uprava” jesu najproblematičnije oblasti za reformu.”⁶³ Postupanje vlade prema Zakonu o amnestiji, u kombinaciji sa zahtevima za zatvaranje EULEX-a 2014. godine, nije poslužilo demokratskom imidžu Prištine kod njenih zapadnih saveznika – to je uznemirilo Berlin, onoliko koliko i druge zapadne prestonice.⁶⁴ Privreda je u teškom stanju i njeno stanje se pogoršava, zavisi od novčanih transfera dijaspore i trgovine; tek da se kaže, postoji mala proizvodnja. Usluge, dijaspora - to je ekonomija. Oni nam šalju sve manje i manje. Samo kompanije koje se bave trgovinom, zarađuju novac - supermarketi i tako dalje. Veoma niska proizvodnja, malo poljoprivrede”, rezimirao je jedan sagovornik.⁶⁵ Nivo percepirane (i doživljene) korupcije odbija strana ulaganja, uključujući i one iz dijaspore.⁶⁶

⁵³ Intervju sa političkom ličnosti kosovskim Srbinom, oktobar 2013.

⁵⁴ Intervju sa ličnošću iz kosovskog civilnog društva, Priština, septembar 2013.

⁵⁵ Intervjui sa ličnostima iz civilnog društva, medija, i politike, i zapadnim diplomatama i zvaničnicima u Prištini, septembar–oktobar 2013.

⁵⁶ Intervjui sa ličnostima iz civilnog društva i politike, Priština, septembar 2013.

⁵⁷ Intervju sa evropskim zvaničnicima, Priština, septembar 2013.

⁵⁸ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

⁵⁹ Intervju sa kosovskom političkom ličnosti, Priština, septembar 2013.

⁶⁰ Intervju sa kosovskim zvaničnicima, političkim i ličnostima iz civilnog društva, septembar 2013.

⁶¹ Intervju sa kosovskom političkom ličnosti, Priština, septembar 2013.

⁶² Ibid.

⁶³ Intervju sa kosovskim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

⁶⁴ Intervjui sa nemačkim drugim zapadnim diplomatama, septembar-oktobar 2013.

⁶⁵ Intervju sa kosovskim ekonomistom, Priština, septembar 2013.

⁶⁶ Intervju sa kosovskom političkom ličnosti, Priština, oktobar 2013.

Obezbeđivanje kontinuiteta vođstva i politike EU

Politički kalendar EU za 2014. godinu, takođe, uključuje značajne događaje. Izbori za Evropski parlament će se održati u maju. Koliko će Evropska komisija biti u stanju da ostvari, kao neko kome ističe mandat, pre stupanja na dužnost nove Komisije u oktobru, ostaje nejasno. Pitanje proširenja EU, koje je već izazvalo debate i jak otpor u mnogim državama članicama, i dalje je otvoreno. Parlamentarci nekih država članica su čak doveli u pitanje potrebu za komesarom za proširenje i generalnom direkcijom, s obzirom na nedostatak apetita za dalje širenje Unije, nakon pristupanja Hrvatske u julu 2013. Takođe, mandat Eštonove kao visokog predstavnika za spoljnu politiku i bezbednost će prestati. „Osećam da je potrebno da dobijemo sprovođenje sporazuma od 19. aprila, dok je Eštonova još tu. Balkan nije seksi i ko zna da li ponovo možemo da privučemo pažnju”, rekao je jedan ispitanik.⁶⁷ Drugi domaći posmatrač je rekao da je „EU fiksirana na dovođenje do uspeha Eštonove. Oni ne brinu za kosovsku stabilnost. To stvara tenzije, te ima dugoročne posledice. Sve ovo se zasniva na kratkoročnim prioritetima”⁶⁸. Svi ovi faktori pritiskaju EEAS da pokuša da pogura napred dijalog Beograd-Priština što je pre moguće, pre izbora za EP, srazmerno nenaglašavajući problem duž puta zarad „momentuma”. Ono što još može da se sprovede i dogovori, pre maja, ostaje da se vidi.

Nemačka i Britanija, u nedavnom zajedničkom ne-dokumentu/non-paper⁶⁹ navode broj neophodnih krajnjih tačaka za dijalog Kosovo-Srbija i pristup EU prema dve zemlje kroz proces pridruživanja. To obuhvata sledeće elemente :

- “Potpuna normalizacija” garantovana do kraja procesa pristupanja;
- Uslovljavanje o normalizaciji mora da bude snažno ugrađeno kroz svako pogavlje pregovora, uključujući i kroz relevantna merila za otvaranje/zatvaranje pogavlja;

⁶⁷ Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

⁶⁸ Intervju sa sagovornicima iz kosovskog civilnog društva, Priština, septembar 2013.

- Poglavlje 35 će se zaključati u ukupnom napretku Srbije prema potpunoj normalizaciji, u svim sektorima i kroz celi tok pregovora;

- Vodonepropustan, obavezujući mehanizam da se spreči da bilo Kosovo ili Srbija blokiraju drugoj strani put ka EU (verovatno uzimanjem pravne forme u srpskom sporazumu o pristupanju);

- Snažna uloga u procesu za EEAS/HR.

Jasno, Berlin i London predviđaju detaljan i robustan skup kriterijuma za obe zemlje. Među njima je predlog, zajednički dogovoren sa komesarom za proširenje Štefan Uleom, da se dodaju sva pitanja koja se odnose na Kosovo poglavlju 35 pregovora o pristupanju Srbije EU.⁷⁰ Po njihovom mišljenju, krajnja tačka srpskih razgovora o pristupanju će morati da bude „potpuna normalizacija” beogradskih odnosa sa Prištinom. S obzirom na jaku podršku koju su Berlin i London dali nezavisnosti i suverenitetu Kosova, to može da znači samo priznanje od strane Srbije. S obzirom da ulazak u Uniju zahteva jednoglasnu podršku postojećih država članica, Srbija će, na kraju, morati da prihvati nezavisnost Kosova. Ono što je daleko od jasnog jeste da li su institucije EU ili puna većina država članica, uključujući i pet – koje ne priznaju nezavisnost Kosova, došle do slične strateške procene, manje više osmislile strategiju kako da dođu dotle. U svakom slučaju, ovaj navedeni pristup je veoma sofisticiran poduhvat koji nikada ranije nije preduzet u istoriji politike proširenja Evropske unije.

Zaključci i preporuke

Dijalog Priština-Beograd obećava kao vozilo koje, u vezi sa bilateralnim pritiskom i prilagođenim procesom proširenja EU, može na kraju da dovede do potpune normalizacije između Kosova i Srbije. Od toga će korist imati svi građani Kosova, podjednako Albanci i Srbi. To bi takođe išlo i u korist Srbije. Međutim,

⁶⁹ Zajednički nemačko-britanski nenaslovljen i bez datuma non-paper koji je DPC dobio u oktobru 2013.

⁷⁰ Intervju sa evropskim zvaničnikom, Priština, septembar 2013.

proces je trenutno na tački na kojoj bi se moglo ozbiljno posustati, preteći teško stečenoj funkcionalnosti države Kosovo, nastavku integracije većine kosovskih Srba, i neograničenom nastavljanju spora oko statusa sa Srbijom. Sada je vreme da se definitivno poništi ovaj negativan potencijal.

Međunarodni kredibilitet kolektivno pati od osećaja da forma nadvladava suštinu u implementaciji aprilskog sporazuma i potrazi za dijalogom. Snažno vođstvo Nemačke, Velike Britanije i SAD je od suštinskog značaja da spreči da proces sklizne sa njegovog kursa. Ove zemlje treba zajednički da objave da jedini prihvatljiv ishod procesa obuhvata neke osnovne elemente:

- Celovit suverenitet za Kosovo (npr. nema smetnji njegovoj funkcionalnosti);
- Potpuno uključanje kosovskih Srba, južno i severno od Ibra, mora da se artikuliše na zakonodavnom i izvršnom nivou;
- Potpuna normalizacija odnosa između Prištine i Beograda. To znači obostrano priznavanje.

Berlin, London i Vašington bi trebalo da rade na tome da dobiju druga dva člana „Kvinte”, Francusku i Italiju, za to da se pridruže ovom odlučnom politikom⁷¹, kao i što više drugih država članica EU. To bi smanjilo potencijal za procesno-fetišističan i neproziran EEAS, da birokratski definiše politiku.

Srednjeročna i dugoročna strategija moraju da budu dizajnirane kako bi se ovi ciljevi postigli. Aspiracije prema članstvu u EU i Srbije i Kosova moraju da budu vezane za ove strateške ciljeve. Poglavlje 35 u pregovorima EK sa Srbijom mora da bude sredstvo za to; mora se tumačiti ekspanzivno i upakovano sa svim elementima koji se moraju rešiti između Kosova i Srbije. Samo sa jasnim i čvrstim crvenim linijama EU može da izbegne uvoz ovog političkog i teritorijalnog spora.

⁷¹ Jedan sagovornik je okarakterisao francuski i italijanski stav kao „ajde da ne bude teško u uslovljavanju za Srbiju.” Intervju sa zapadnim diplomatom, Priština, septembar 2013.

Ključno za uspeh je neposrednija briga o tome kako da se obezbedi potpuno srpsko povlačenje sa Kosova posle opštinskih izbora, u koje je mnogo uloženo i angažovano. Ostavljanje postojanja sposobnost Srbije da se meša u funkcionisanje Republike Kosovo uništiće ionako slab kredibilitet procesa dijaloga sa kosovskim Albancima. To će takođe oštetiti razvoj istinski integrisanog Kosova, koje mora da uključuje osnažene kosovske Srbe.

Kancelarija Eštonove treba da pokrene novu rundu pregovora za drugi sporazum Beograd–Priština početkom 2014. Pregovori bi trebalo da se koncentrišu na raspuštanje ili integraciju ostataka srpskih paralelnih struktura na Kosovu (zdravstvo, obrazovanje, penzije, itd) i tranziciju finansiranja srpskih institucija na Kosovu od strane Srbije u transparentno organizovan oblik finansijske podrške.

U svojoj ulozi „posrednika”, Brisel mora da definiše i očuva jasnu podelu rada u okviru dijaloga između političkog dijaloga na visokom nivou i pregovore radnih grupa o tehničkim detaljima.

Nedostatci Kosova u oblasti demokratske prakse, korupcije i vladavina prava već su oslabile njegovu ruku u pregovorima sa Srbijom i EEAS; dok ne budu sanirani, oni će ugroziti funkcionalnost upravljanja zemljom. Sveprisutan spoljni nadzor opštinskih izbora 2013. i opštih izbora 2014. godine je od suštinskog značaja, kao što je i kredibilno, domaće, nestranačko posmatranje izbora.

EU se mora odupreti zahtevu Prištine za zatvaranjem EULEKS-a u junu 2014. Umesto toga, mora da se iskoristi trenutak da se misija preusmeri na ključne oblasti kako bi se učvrstila vladavina prava na Kosovu. Ovo mora da se kombinuje sa izlaznom strategijom ugrađenom u strategiju integracijske politike EU za Kosovo.

Odbijanje EU i njenih država članica da se eksplicitno zahteva priznavanje nezavisnosti Kosova od strane Srbije do sada je samo hranilo

lažne nade u Srbiji, 13 godina od njene demokratske tranzicije. Ako je argument bio da će to vremenom biti lakše, pokazao se netačnim; niti je to bilo dobro za Srbiju - srpske političke elite su se obezbedile zgodnim pitanjem da pokušaju da izbegnu političku odgovornost najtežim problemima - kao što su krhka ekonomija i vladavina prava. Svojim nedavnim non-paper, čini se da se Nemačka i Britanija zalažu da konačno saniraju ovaj politički jaz, što je vrlo pozitivan pomak. Ipak, dovoljna pažnja mora da se posveti procesu dijaloga od strane ovih ključnih država članica (nadamo se i drugih), kao i SAD, kako bi se osiguralo da Srbija ni taktički, niti strateški, ne eksploatiše da birokratskim manevrima dobije ono što nije mogla da zadrži silom – sposobnost da upravlja događajima na Kosovu. Mora se konačno pojasniti da je njena evropska vokacija zauvek poništila/oduzela tu opciju.

CEAS IZVEŠTAJ SA PRVE BEOGRADSKNE NEDELJE NATO 3.-6. 12. 2013

U četvrtak, 5. decembra, uspešno je završena prva Beogradska Nedelja NATO u okviru projekta 30 BUDUĆIH MLADIH STRUČNJAKA O NATO TEMAMA, u organizaciji Centra za evroatlantske studije uz Beograda (CEAS)* pod pokroviteljstvom NATO Odeljenja za javnu diplomatiju i uz logističku podršku ambasade Republike Slovačke. U projekat su, posle intenzivnog procesa najave, primanja i provere aplikacija, izabrani kandidati, mahom već stranački funkcioneri, iz podmladaka svih pralamentarnih stranka u Srbiji, osim Demokratske stranke Srbije koja nije htela da uzme učešće u radu, te iz dve novoformirane političke partije za koje smatramo da će imati uticaja na političkoj sceni Srbije. Cilj ovog programa nije otvaranje debate za ili protiv članstva Srbije u NATO, jer to jedna organizacija civilnog društva, bez šireg fronta ne može da uradi. Takvu kampanju može pokrenuti samo Vlada ili širok opoziciono-građanski blok što u Srbiji nije slučaj. No, CEAS smatra da građani Srbije imaju pravo da budu bolje informisani o

dešavanjima u regionu, o NATO i o odnosima Srbije i NATO.

Ideja ovog programa je da mladi, formalno politički angažovani građani Srbije redovno u svojoj stranci, lokalnoj zajednici ali i medijima sistemski multiplikuju znanja i veštine koje će steći tokom učešća u našem programu, za koji se nadamo da će postati redovan i višegodišnji. Cilj nam je da ih osposobimo da budu nosioci odgovornog obaveštavanja javnosti u Srbiji o temama koje građanima mogu, kasnije, pomoći u samostalnom donošenju političkih odluka. Ovo se, naravno, odnosi na to šta je i kako funkcioniše NATO, ali se tu ne staje, već se spektar tema koje se obrađuju širi na: sa kakvim se izazovima NATO susreće unutar organizacije, te i u regionalnom i globalnom okruženju; šta se dešava sa EU Zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom, kakve su njene transformativne mogućnosti za reformu sistema bezbednosti; kakva je dinamika insitucionalnih odnosa NATO i EU ZBOP; kakve se debate vode u zemljama članicama NATO i EU o misijama u

kojima učestvuju, ili ne učestvuju, i budućnosti ovih organizacija; kakvi su institucionalni odnosi NATO sa drugim globalnim organizacijama poput UN, regionalnim organizacijama poput OSCE i nadnacionalnim poput EU, sa pojedinim zemljama poput Rusije i Kine; šta su strateški ciljevi NATO i kako se realizuju; šta se dešava sa politikom proširenja, šta će biti teme predstojećeg i idućih samita i tako dalje.

Prvu Beogradsku Nedelju NATO otvorili su Jelena Milić, CEAS direktorka i Miloš Kuzmanović, direktor Resurs Centra Stari grad. Polaznicima Beogradske nedelje NATO, mladim stručnjacima i članovima omladine političkih partija SNS, SPS, DS, URS, LDP, LSV, SDPS, SDU, Nova Stranka i Aktivna Srbija, se zatim obratio Metju Palmer (Matthew Palmer), politički savetnik ambasade Sjedinjenih Američkih Država koji je sa učesnicima imao i vrlo živu debatu.

Nakon zvaničnog otvaranja započeo je prvi panel koji se bavio temama poput strateških dokumenata Srbije, prvenstveno Strategijom nacionalne bezbednosti i Strategijom odbrane; pitanjem veze tranzicione pravde i reforme sektora bezbednosti; kao i izazovima srpske vojne neutralnosti. Uvodničari na panelu bili su: Sanja Mešanović, CEAS ekspert, Marijana Toma, zamenik izvršnog direktora Fonda za humanitarno pravo i Igor Novaković iz ISAC Fonda.

Potom je organizovan prijem u ambasadi Republike Slovačke, koja je trenutno NATO kontakt ambasada za Srbiju, gde je učesnike dočekao zamenik šefa misije ambasade Republike Slovačke, Rastislav Kostilnik. Na drugom panelu, učesnici Beogradske nedelje NATO imali su priliku da čuju iskustva drugih zemalja u saradnji i/ili članstvu u NATO i pitanjima neutralnosti, o čemu su im otvoreno govorili vojni ataše ambasade Kraljevine Švedske Tomas Klemenson (Thomas Klementsson), zamenik šefa misije ambasade Republike Austrije Wolfgang Vagner (Wolfgang Wagner), predstavnik ambasade Republike Turske Cem Ornekol, vojni ataše ambasade Kraljevine Norveške Esben Aass i šef pres i

političkog odeljenja ambasade Kraljevine Holandije Dov Buzeman (Douwe Buzeman). Panel je moderirao gospodin Kostilnik.

Treći panel bavio se potencijalima nove dinamike odnosa Srbije i NATO i neprijatnim pitanjima iz prošlosti njihovog odnosa, što je praksa koju CEAS podstiče smatrajući da između Srbije i NATO postoji jedinstvena istorija koju ne treba gurati pod tepih već iz nje intenzivno učiti. Na panelu su se otvorile i teme poput pitanja energetske bezbednosti Srbije, osvrćući se na odnose sa Rusijom; veze između statusa Kosova i NATO bombardovanja; te načina na koji mediji u Srbiji izveštavaju o NATO-Srbija odnosima. Učesnici su imali priliku da čuju mnoštvo različitih argumenata i mišljenja od Jasminke Simić, doktora političkih nauka, Sonje Biserko, predsednice Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Blagoja Grahovca, generala avijacije u penziji i analitičara vojne politike, Predraga Simića, profesora na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Dušana Janjića, osnivača i direktora Forum za etničke odnose i predsednika političke stranke Aktivna Srbija, kao i Ratka Femića, novinara nedeljnika Novi Magazin, koji su bili panelisti.

Paneli u ambasadi Republike Slovačke bili su otvoreni za javnost pa su tako njima prisustvovali i predstavnici drugih ambasada, uključujući prvog sekretara ambasade Rusije, Mihaila Kruglova, kao i predstavnici međunarodnih organizacija i civilnog društva.

Drugog dana Beogradske Nedelje NATO učesnici su imali organizovane posete različitim državnim institucijama u kojima se kreira i realizuje saradnja Srbije sa NATO i proces pridruženja EU. Dragan Šormaz, član skupštinskog Odbora za odbranu i unutrašnje poslove i član Delegacije u Parlamentarnoj skupštini NATO održao je predavanje sa posebnim fokusom na probleme huliganstva i potrebu reformi u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Nataša Vučković, predsednica skupštinskog Odbora evropske integracije, koja je učesnike primila u zgradi Narodne Skupštine Republike Srbije, objasnila je u svom izlaganju ulogu pojedinih skupštinskih odbora u različitim oblicima saradnje sa NATO,

EU i drugim organizacijama i predstavila nacrt skupštinske Rezolucije o ulozi NS RS u procesu pregovora sa EU.

U Ministarstvu spoljnih poslova učesnici su imali priliku da čuju osnovne informacije o aktivnostima Srbije u NATO programu Partnerstvo za mir (PzM) i dešavanjima oko usaglašavanja Individulanog akcionog plana partnerstva (IPAP) i Programa planiranja i pregleda (PARP) od ambasadora Miomira Udovičkog, pomoćnika ministra i direktora Sektora za bezbednosnu politiku Ministarstva spoljnih poslova i potpukovnika Bojana Stanojevića, iz Odeljenja za multilateralnu saradnju Ministarstva obrane. Dijana Ivančić, načelnica Odeljenja za NATO i PzM Ministarstva spoljnih poslova informisala je polaznike o glavnim aktivnostima njenog odeljenja posebno se osvrnuvši na glavne teme kojima će se baviti predstojeći NATO Samit u Velikoj Britaniji. Milan Milutinović, savetnik u Sektoru za politiku odbrane Ministarstva odbrane, održao je predavanje o zajedničkim aktivnostima MO i NATO u borbi protiv korupcije.

Italijanski brigadni general Ornelo Baron, šef NATO Kancelarije za vezu u Srbiji, održao je polaznicima iscrpno predavanje kojim je pružio osnovne informacije o ulozi i aktivnostima NATO Kancelarije za vezu, prisutnosti NATO u regionu i oblicima saradnje Srbije sa NATO.

Poslednjeg dana prve Beogradske Nedelje NATO Sanja Mešanović, CEAS ekspert, održala je predavanje o razvoju i prioritetima Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU, kao i očekivanjima rezultata predstojećeg EU Samita u Viljnusu.

Jelena Milić, direktorka CEAS, pošto je učesnike detaljnije informisala o radu CEAS, održala je predavanje o doktrini Odgovornost da se zaštiti (RtoP) i glavnim aktivnostima Međunarodne koalicije za RtoP, čiji je CEAS jedini član iz regiona jugoistočne Evrope.

U delu predviđenom za dodatno informisanje polaznika o aktivnostima CEAS kao i o relevantnim izvorima informacija o NATO učesnicima je predstavljen onlajn think tank Atlantic Community i dogovoren okvir buduće saradnje. Beogradska Nedelja NATO završena je radionicom na kojoj su učesnici podeljeni u četiri grupe i zagovarali različite hipotetičke pozicije Srbije: punopravno članstvo u NATO; pristupanje Organizaciji za kolektivnu bezbednost i saradnju; vojnu neutralnost, i formalnu vojnu nesvrstanost sa bliskom saradnjom sa NATO. Učesnicima je održan i kraći trening o osnovnim veštinama javnog nastupa.

Učesnicima se u neformalnom razgovoru obratio i Vladimir Barović, istoričar i profesor na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, saradnik

na projektu "Jačanje debatnih veština i promocija demokratskih vrednosti među mladima" na kojem je CEAS manji partner organizaciji M.E.S.A. 10 iz Slovačke koji je podržala Nacionalna zadužbina za demokratiju. Gospodin Barović je bio jedan od koordinatora na programu, zadužen za pripremu studenata Filozofskog fakulteta u Novom Sadu za debate sa studentima iz Slovačke o temama vezanim za NATO.

Prva Beogradska Nedelja NATO zvanično je završena dodelom sertifikata polaznicima.

Iskreno se nadamo da će BEOGRADSKA NEDELJA NATO postati redovan godišnji događaj na kome će se sektorski i interdisciplinarno razmatrati aktivna globalna, bezbednosno odbrambena i energetska pitanja sa kojima se region Zapadnog Balkana, EU i NATO suočavaju.

Po završetku Beogradske nedelje NATO na društvenim mrežama pojavla se serija netačnosti, teških diskvalifikacija i zastrašivanja organizatora i učesnika.

<http://srbin.info/2013/12/08/prodana-srbija-mi-volimo-nato-i-nato-voli-nas/>

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=613265162086702&set=a.266123066800915.63373.157575540989002&type=1&theater>

<https://m.facebook.com/photo.php?fbid=246837232146316&set=a.128292267334147.28736.115251475304893&type=1&theater>

Ovo nas, naravno, neće pokolebati u našem radu.

Zahvaljujemo se svim učesnicima i polaznicima prve Beogradske Nedelje NATO i nadamo se

nastavku saradnje. Zahvaljujemo NATO odeljenju za javnu diplomatiju za finansijsku i ambasadi Republike Slovačke za logističku podršku, kao i predstavnicima Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva odbrane, te kolegama iz Narodne skupštine RS. Posete i predavanja tim institucijama su polaznicima bile većinom novo, dragoceno iskustvo. Posebno se zahvaljujemo kolegama iz partnerskih organizacija civilnog društva što su se odazvali pozivu koji je stigao u relativno kratkom roku i održali našim polaznicima predavanja iz uglova koji se ne sreću često na ovakvoj vrsti think-tank i NVO programa - tačno, beskompromisno i polemično. Izveštaj sa Beogradske nedelje NATO dostupan je i na CEAS sajtu u rubrici [CEAS novosti](#), dok će slike sa manifestacije uskoro biti dostupne u [CEAS galeriji](#).

Beograd, 6.12.2013.

Jelena Milić
CEAS Direktorka

Miloš Kuzmanović
RCSG Direktor

**U realizaciji projekta trebalo je intenzivnije da učestvuje i mlađa partnerska organizacija koja je takođe bila aplikant, Resurs Centar Stari Grad iz Beograda, ali je zbog pomeranja termina i drugih razloga njena uloga bila znatno manja.*

CENTAR ZA EVROATLANTSKE STUDIJE - CEAS

napredak, posvećenost, uticaj

Centar za evroatlantske studije – CEAS je nezavisna, ateistička, socijalno orijentisana, levo liberalna think-tank organizacija, osnovana 2007. godine u Beogradu. Svojim visokokvalitetnim istraživačkim radom CEAS kreira precizne analize u oblastima spoljne, bezbednosne i odbrambene politike Republike Srbije. Istovremeno, CEAS javno zagovara inovativne, primenljive preporuke i kreira praktične politike čiji su ciljevi:

- Jačanje socijalno orijentisane, levo liberalne demokratije u Srbiji; *
- Prihvatanje principa prvenstva individualnih nad kolektivnim pravima, ne zanemarujući prava koja pojedinci mogu da ostvare samo u zajednici sa drugima;
- Načelno razvijanje koncepta tranzicije pravde i uspostavljanje mehanizama za njeno sprovođenje u regionu Zapadnog Balkana, prenošenje pozitivnih iskustava, isticanje značaja mehanizama tranzicije pravde za uspešnu reformu sektora bezbednosti u postkonfliktnim i društvima u tranziciji ka demokratiji;
- Ubrzanje procesa evropskih integracija Srbije i jačanje njenih kapaciteta za suočavanje sa globalnim izazovima putem zajedničkih međunarodnih akcija;
- Jačanje saradnje sa NATO i zagovaranje atlantskih integracija Srbije;
- Jačanje principa sekularne države i promovisanje ateističkog pogleda na svet
- Doprinos izgradnji i očuvanju otvorenijeg, bezbednijeg, prosperitetnijeg i kooperativnijeg međunarodnog poretka, zasnovanog na principima pametne globalizacije i ravnomernog održivog razvoja i međunarodne norme „odgovornost da se zaštiti“.

CEAS spomenute aktivnosti realizuje kroz različite projekte u okviru četiri stalna programa:

- Zagovaranje evroatlantskih integracija Srbije;
- Reforma sektora bezbednosti u Srbiji;
- Tranziciona pravda;
- Liberalizam, globalizacija, međunarodni odnosi i ljudska prava.

**Socijalni liberalizam tvrdi da društvo mora da štiti slobode i jednake šansi za sve građane i ohrabruje međusobne saradnje između državnih i tržišnih institucija kroz liberalni sistem. Socijalni liberalizam slaže se da su neka ograničenja postavljena ekonomskim poslovima potrebna, kao što su antimonopolski zakoni u borbi protiv ekonomskog monopola, regulatorna tela ili zakoni o minimalnim platama. Socijalni liberali smatraju da vlade mogu (ili moraju) da pružaju udobnost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje iz prihoda koji proističu od poreza, kako bi se omogućila najbolja upotreba talenata stanovništva. Takođe, liberal-socijalizam se bori protiv ekstremnih pojava kapitalizma i komunizma. Zalaže se, isto tako, za umeriniji antikleikalizam i versku slobodu.*

CEAS je aktivan član koalicije za REKOM koja okuplja više od 1800 organizacija civilnog društva, pojedinaca/ki iz svih država nastalih raspadom bivše SFRJ. Među njima su i udruženja roditelja i porodica nestalih osoba, veterana, novinara, predstavnika manjinskih etničkih zajednica, organizacija za zaštitu ljudskih prava i sl. Koalicija za REKOM predlaže da vlade (ili države) osnuju REKOM, nezavisnu, međudržavnu Regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše SFRJ u periodu od 1991-2001.

CEAS je tokom 2012. godine postao pridruženi član Asocijacije za otvoreno društvo – PASOS, međunarodne asocijacije ekspertskih nevladinih organizacija (think-tanks) iz Evrope i Centralne Azije koja podržava izgradnju i funkcionisanje otvorenog društva, naročito u vezi sa pitanjima političke i ekonomske tranzicije, demokratizacije i ljudskih prava, otvaranja privrede i dobrog javnog upravljanja, održivog razvoja i međunarodne saradnje. PASOS ima 40 punopravnih i 10 pridruženih članova, među kojima je i prestižni londonski European Council on Foreign Relations – ECFR, a od NVO iz Srbije još samo Beogradski centar za bezbednosnu politiku – BCBP.

Tokom iste godine, Centar za evroatlantske studije postao je i prva organizacija civilnog društva iz regiona jugoistočne Evrope primljena kao punopravni član Međunarodne koalicije za odgovornost da se zaštiti – ICRtoP. Koalicija okuplja nevladine organizacije iz svih delova sveta radi zajedničkog delovanja na jačanju normativnog konsenzusa oko doktrine odgovornosti da se zaštiti (Responsibility to Protect, skraćeno RtoP), u cilju boljeg razumevanja norme, pritiska na jačanju kapaciteta međunarodne zajednice da spreči ili zaustavi zločine genocida, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovečnosti i mobilizacije nevladinog sektora za zalaganje za akcije spasavanja ljudskih života u situacijama gde je primenjiva doktrina RtoP. Među istaknutim članovima Koalicije su i organizacije poput Human Rights Watch – HRW i International Crisis Group – ICG.

U aprilu 2013. CEAS je postao prva organizacija civilnog društva u Srbiji koja je pristupila Komisiji Udruženja Privredne komore Srbije za javno-privatno partnerstvo u sektoru bezbednosti u Srbiji. Komisiju, pored predstavnika privatnog sektora bezbednosti, sačinjavaju i predstavnici MUP i drugih državnih organa i institucija, koji su u obavljanju poslova državne uprave, nadležni i za saradnju javnog i privatnog sektora bezbednosti.

U septembru 2013. godine CEAS je postao i član Sektorskih organizacija civilnog društva - SEKO, za sektor vladavine prava. Program saradnje sa organizacijama civilnog društva u oblasti planiranja razvojne pomoći Kancelarije za evropske integracije, posebno programiranja i praćenja korišćenja Instrumenta za pretprijetnu pomoć za 2011. predvideo je formiranje konsultativnog mehanizma sa OCD koji kao glavne nosioce aktivnosti podrazumeva Sektorske organizacije civilnog društva (SEKO). Pod Sektorskom organizacijom civilnog društva podrazumeva se konzorcijum organizacija civilnog društva od najviše tri partnera od kojih je jedna vodeći partner.

Centar za evroatlantske studije – CEAS

Dr. Dragoslava Popovića

15, 11000 Beograd, Srbija

Tel/fax: +381 11 323 9579;

office@ceas-serbia.org,

www.ceas-serbia.org

Tromesečnik NOVI VEK je deo projekta „Srbija i EU: šta nam je zajedničko u oblastima bezbednosti i odbrane i kako to maksimalno iskoristiti – javno zagovaranje nastavka reforme sektora bezbednosti u Srbiji kroz intenzivno korišćenje resursa procesa pridruživanja Srbije EU“, koji je podržao Fond za otvoreno društvo - Srbija.

**FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA**

Redakcija: Jelena Milić (glavni i odgovorni urednik), Tibor Moldvai (sekretar redakcije),

Jelena Dimitrov (lektura), Irina Rizmal (urednik), Tijana Vojinović (član redakcije), Vesna Lukić (prelom)